

~~2. H. 4.~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

V. 125.

SIGNAT. MDCCCXIII.

H 8.

Vsibus Jannorum, ingenius,
tradere;
atque Bibliothecae Cassianae
adnumerare
voluit.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: 321
Lectus Jannorum Hontheris.
A. S. C.

1
D. CHRISTIANI VATERI,
PATHOL. P. P. ET PHYS. PROVINC. SAXON.
NEC NON CONSIL. ET ARCHIATRI
ANHALTINI

INSTITVTIONES
MEDICAE

IN GRATIAM ET VSVM
STVDIOSAE IYVENTVTIS
SVCCINCTIS APHORISMIS
COMPREHENSAE
ET
EXPERIMENTIS HODIERNIS PHYSICIS
MECHANICIS, ANATOMICIS ET
CHIMICIS

ILLVSTRATAE AC CONFIRMATAE

—
VITEMBERGAE

LITERIS AVGVSTI KOBERSTEINII.
M DCC XXII.

LECTORI BENEVOLO

s.

Fundamenta totius Artis Medicae per multos hactenus annos in Lectionibus et Dissertationibus tam publicis, quam privatis, a nobis tradita, nunc modernis inventis et experimentis magis magisque, uti dies diem docet, confirmata, et succinctis aphorismis comprehensa, in Compendium hoc redigere placuit, ut Discipulis imposterum canonis loco inferre queant. Ea enim omnino Compendiorum, uti in omnibus Scientiis, ita imprimis in Arte nostra Medica utilitas est et necessitas, ut a Discipulis, accedente imprimis Docentis explanatione et illustratione, facilius legantur, intelligantur et memoriae tradantur. Faxit porro Divinum Numen, ut omnes conatus nostri in ipsius gloriam, studiosae Juventutis commodum, & langventium salutem cedant.

A 2

INSTI-

INSTITVTIONVM
 MEDICARVM
 PARS PRIMA PHYSIOLOGICA
 QVAE AGIT
 DE
 NATVRA CORPORIS HVMANI
 VIVENTIS ET SANI.

PROLEGOMENA
 DE
 NATVRA, ORTV ET PROGRESSV
 TOTIVS ARTIS MEDICAE.

THES. I.

Medicinae
 Natura.

Medicina est Ars, corporis humani viventis naturam, structuram et temperiem integram non solum conservandi, sed labefactatam quoque restituendi et restaurandi.

THES. II. Non immerito Ars dicitur, quoniam non in sola speculatione subsistit, uti scientiae, sed simul effectum, nimiram sanitatem hominis producit et efficit.

Ejus Partes.

THES. III. Constat igitur non solum partibus theoreticis et speculativis, sed etiam praecificis. Illae sunt Physiologia, Pathologia et Semiotica. Hae vero Hygiene et Therapia.

Physiologia.

THES. IV. Physiologia est prima et praecipua Medicinae pars theoretica, in qua natura et constitutio corporis humani viventis, quoad partes omnes, tam solidas, quam fluidas, earundemque functiones seu actiones naturales docetur et explicatur.

THES.

THES. V. In Parte vero Pathologica earundem Pathologia.
partium solidarum et fluidarum constitutio praeterna-
turalis et morbosa, ejusdemque causae in genere docen-
tur et explicantur, ut morbi deinde et causae eorum
speciales in Pathologia speciali eo facilius et rectius
intelligi queant.

THES. VI. Ita in Parte Semiotica omnium morbo- Semiotica.
rum et causarum morbificantium signa et indicia tam
diagnostica, communia, propriissima, quam prognostica
in genere demonstrantur, atque sic via ad eorum species
in quibuscunque morbis et causis morbificantibus co-
gnoscendas paratur.

THES. VII. Atque hae erant Partes Medicinae the- Partes Me-
dicinae Pra-
cticae.
Hygiene
oreticae; quas sequuntur Praecticae, et quidem primum
Hygiene, in qua docetur, quomodo constitutio illa natu-
ralis partium, earundemque functiones naturales con-
servari possint et debeant. &

THES. VIII. Quoniam vero constitutio illa natura- Therapia.
lis, sive sanitas, propter causas innumeras per omnem
vitam non facile in integritate conservari potest, opus
quoque erat parte Medicinae Therapeutica, in qua do-
cetur, quomodo sanitas labefactata, quantum possibile,
debitis remediis restitui queat.

THES. IX. His partibus generalioribus inserviunt Partes Sub-
alternae.
adhuc aliae partes subalternae, nimirum Anatomia, Bo-
tanica, Chymia, Pharmacia et Chirurgia.

THES. X. *Anatome* docet, quomodo partes corpo- Anatome.
ris humani artificiose dissectari, atque sic earum consti-
tutio et textura tam naturalis, quam praeternaturalis, eo
melius demonstrari et explicari possit. Ita et Physio-
logiae et Pathologiae illustrandae maxime inservit.

THES. XI. Sic *Botanica* vegetabilium notitiam quo- Botanica.

ad formam, naturam et vires seu virtutes tradit, eo-
que ipso hygieni et therapiae inservit.

Chymia. THES. XII. *Chymia* docet, quomodo corpora natu-
ralia quaecunque, mineralia, vegetabilia et animalia
mediante igne artificiose resolvi et componi, eoque ipso
varia medicamenta, sanitati corporis humani conservan-
dae et restituendae uecessaria, praeparari quaent.

Pharmacia. THES. XIII. *Pharmacia* vero medicamenta non solum
mediante igne, sed aliis quoque artibus et modis praepa-
rare, conservare et in usum medicum accommodare do-
cet. Sic utraque haec et Therapiae et Hygieni inservit.

Chirurgia. THES. XIV. Tandem *Chirurgia* est quoque Pars Me-
dicinae subalterna et practica, in qua docetur, quomodo
morbi corporis humani manuum opera curari possunt
et debent.

**Origo Me-
dicinae
Vniuersalis
et Particula-
ris.** THES. XV. Hanc nobilissimam Artem debemus pri-
mario Deo, rerum omnium Auctori et Creatori, secun-
dario vero Hominibus Aegyptiis, Graecis, Latinis et
Germanis, utpote qui mediante ratione sua et experien-
tia ejusdem fundamenta invenerunt, et in Artis formam
redegerunt. De quibus prolixius legi possunt *Sennertus
in Instit. Medic. Conringius Introd. in Art. Med. Langius in
Opere Med.* et alii.

**Media in-
ventionis.** THES. XVI. Media, quibus isti Artem hanc inveni-
erunt, erant, uti diximus Ratio et Experientia: Illa est
unius ex alio collectio, inventio et secundum ratio-
nem debita applicatio. Haec vero est unius ejusdem-
que rei crebra observatio, et secundum illas observatio-
nes prudens applicatio.

**Sectae Me-
dicorum
unde ortae.** THES. XVII. Quoniam autem in invenienda et ex-
colenda arte alii tantum Experientia, alii vero Ratione
et Experientia simul usi sunt, hinc statim ortae sunt duae
Sectae docentium; nimirum Empyrici et Dogmatici.

THES.

THESES. XVIII. Primi fuerunt Empyrici, qui remedia, ad morbos quoscunque curandos necessaria, sine accurata disquisitione et deliberatione, tantum per frequentes observationes colligebant, annotabant, et singulis individuis, sine discrimine diversorum subiectorum, causarum aliarumque circumstantiarum, applicabant.

Secta Empy-
rica.

THESES. XIX. Dogmatici vero adhibita simul ratione remedia talia non solum colligebant, sed quoque nova inveniebant, eademque secundum diversas morborum causas, nec non aegrotantium diversam naturam, temperamentum, aetatem, sexum, aliasque circumstantias variantes mutabant et applicabant.

Dogmatica.

THESES. XX. Hi tamen Dogmatici rursus non una eademque, sed diversa admodum Methodo et principiis diversis, tam in docendo, quam in curando usi sunt, unde rursus ortae sunt Secta Methodica, Hippocratica, Galenica, Hermetica et Paracelsica; ab Autoribus et Cultoribus suis ita denominatae.

Sectae sub-
alternae.

THESES. XXI. Sectae Dogmaticae Autor primus fuit Themison Laodiceus, qui omnium morborum causas in laxo et stricto partium modo excedente, modo deficiente, quaerebat, et secundum illa etiam remedia sua dirigebat. Quam methodum omnium facillimam esse putabat, et secundum eam totam Artem intra sex menses addisci posse docebat.

Methodica.

THESES. XXII. Eidem vero contradicebat Hippocrates Cous, qui quadringenta et quinquaginta annos ante Christum natum Artem hanc tum temporis mere empiricam secundum rationem et experientiam, ex fundamentis Philosophiae Aristotelicae excoluit, docuit, et in Disciplinam rationalem redegit.

Hippocra-
tica.

THESES. XXIII. Hunc secutus est Claudius Galenus, qui seculo secundo post Christum natus, fundamenta et dogma-

Galenica.

dogmata Hippocratis magis magisque excoluit, auxit, in specie quaternionem humorum in sanguine, pituitam sc. Bilem, Atram Bilem et Melancholiam, tanquam morborum causas praecipuas, excogitavit, et juxta eosdem remedia potissimum e regno vegetabili elegit.

Paracelsica.

THES. XXIV. Atque haec Doctrina Hippocratico-Galenica diu duravit inter Medicos Arabes, Graecos et Latinos sequentes, donec circa finem seculi decimi sexti a Christo nato Theophrastus Paracelsus ab Hohenheim, in Helvetia natus, fundamentis et principiis Aristotelicis, Hippocraticis et Galenicis non contentus, corpora naturalia mediante igne resolvere, examinare, eoque ipso novas plane morborum causas, novaque remedia, Chymica dicta, invenit, iisdemque morbos omnes curare suscepit. Quam methodum posthinc plures cum magno applausu secuti sunt Doctores, unde orta est Secta Paracelsica, vel Hermetica, ab antiquissimo Philosopho Hermete Trismegisto, item Spagyrica, a *σπαργεῖν*, separare, Hippocratico-Spagyrica ita dicta.

Sectae recentiores.

THES. XXV. Posthinc aliae adhuc Sectae speciales eodem et sequente seculo, non quidem a prioribus plane diversae, tamen ob dogmata specialia notabiles, ortae sunt; ut Cartesiana, Mechanica, Takeniana, Sylviana, Helmontiana, Kircheriana, etc. ab Autoribus suis ita dictae.

Cartesiana.

THES. XXVI. Cartesiana actiones omnes naturales et praeternaturales, consequenter morbos, a certa figura, situ et motu partium derivat, ex eodem fundamento medicamentorum facultates explicat, et morbis curandis applicat. Quo etiam pertinet Secta Mechanica hodierna, quae omnes functiones corporis humani, uti naturales, ita etiam praeternaturales, e Mechanismo partium solidarum derivat, et omnem curam eo dirigendam docet.

THES.

THES. XXVII. Takeniana plerosque morbos e principio salino, acido et alcalico, vel mixto deducit, et secundum eadem principia medicamenta contraria iisdem opponere docet. Takeniana.

THES. XXVIII. Sylviana, a Francisco de le Boe Sylvio, Medico Batavo, denominata, eadem principia morborum quidem servat, primario tamen in humore, sic dicto triumvirali, scilicet saliva oris et ventriculi, nec non bile et succo Pancreatico quaerit, ex iisdem succis plerosque morbos derivat, et secundum eadem curas morborum instituere docet. Sylviana.

THES. XXIX. Ita Helmontius, Medicus Romanus, eadem quoque principia Chymica retinet, sed praeterea multos morbos ex Archaeo errante, tristi, vel furioso, et indignabundo derivat, ejusdemque rationem in cura habendam esse docet, neglecta humorum Galenicorum quaternione. Helmontiana.

THES. XXX. Athanasius vero Kircherus morbos multos eorundemque causas a vermibus et verminosis feminibus derivabat, et ad eadem curas dirigendas esse docebat. Kircheriana.

THES. XXXI. Hodie floret Secta ex omnibus mixta, imprimis Mechanica et Chymica, uti e Pathologia clarius patebit. Mixta.

THES. XXXII. Objectum Artis nostrae quod attinet, circa quod versatur, est corpus humanum vivum, sive sanum, sive morbosum, minus vero mortuum, nisi respectu Anatomiae, quae non solum corpora hominum, sed quoque brutorum dissecat, et in illis partium omnium statum tam naturalem, quam praeternaturalem, disquirit. Objectum
Medicinae.

THES. XXXIII. Finis enim ejusdem primarius et unicus est sanitas hominis viventis, quam praesentem

B

confer-

conservare, labefactatam vero restaurare, licet eundem, tanquam externum, non semper impetrare queat; sufficit tamen, quod remedia in promptu habeat, quibus, nisi alia obstant, impetrari potest.

Medicinae
Encomia.

THES. XXXIV. Exinde etiam non immerito Medicina dicitur Artium omnium *amplissima*, propter morborum, causarum morbificantium, nec non remediorum ingentem copiam et varietatem; Item *difficilissima* ob easdem rationes, nec non causarum et morborum obscuritates, complicationes, remediorum difficiles inventiones, praeparationes et applicationes. *Jucundissima* tamen & *nobilissima* propter objectum nobilissimum, finem jucundissimum, et media jucundissima. Indequae *prae omnibus aliis Artibus summe necessaria*; quoniam sine Medicina nulla sanitas, sine sanitate nulla vita, nulla salus temporaria et mundana juvat.

PHYSIOLOGIAE

SECTIO I.

DE PARTIBVS HOMINIS.

CAP. I.

DE

ANIMA S. MENTE HVMANA.

THES. I.

Anima hu-
mana.

Quoniam homo animal omnium nobilissimum et perfectissimum non solum vivere, nutriri et augmentari, sed etiam exquisite sentire, intelligere et judicare debebat, praeter corpus organicum in creatione accepit animam immaterialem, substantiam vere spiritualem, primo hominum Adamo a
Crea-

Creatore immediate inspiratam, quae nunc, vi benedictionis divinae, in omnes ejus posteros per generationem propagatur et multiplicatur.

THES. II. Animam hominis substantiam, eamque vere spiritualem et immaterialem esse, nemo facile negat, qui e Sacris novit, eandem per mortem a corpore suo separatam aliquandiu seorsim existere, et omnibus requisitis Spirituum gaudere.

Est Substantia Spiritu-
alis.

THES. III. Propter essentiam enim hanc spiritualem aequae ac alii spiritus invisibilis, indivisibilis, impatibilis et incorruptibilis est, licet corpori immersa et intime unita omnes ejus motiones percipiat, sentiat, et secundum arbitrium suum dirigat.

per se
Incorrupti-
bilis, indi-
visibilis &c.

THES. IV. Ideo etiam, corpori licet unita, nunquam otiosa, sed potius operosa est: Cogitat in se non solum de objectis praesentibus, sed etiam praeteritis et futuris; de naturalibus et supernaturalibus; vera a falsis distingvit, bona eligere et mala evitare docet, aliaque admiranda excogitat et efficit, quae a nullo principio materiali expectari possunt.

Semper ope-
rosa.

TH. V. Sed prae aliis Spiritibus etiam hoc peculiare accepit, quod non solum Adamo primum a Deo immediate sit inspirata, sed corpori adeo intime unita et conjuncta, ut invito, et non nisi per mortem temporariam, propter lapsum protoplastorum, ab eodem separaretur; quod exinde cognoscitur, quando morbos, cruciatus, et tormenta corporis sui diutissime saepius percipit et tolerat, nec tamen, nisi eodem penitus destructo, secedit.

A Deo im-
mediate
Adamo in-
spirata
et corpori
suo intime
unita.

THES. VI. Deinde et hoc peculiare habet, quod, secus ac alii spiritus, per gratiam et benedictionem divinam in generatione hominis in et cum corpore suo se multiplicare et propagare possit, uti suo loco pluribus demonstrabitur. Confer. etiam *Physiologia nostra experimentalis*.

A Parenti-
bus in gene-
ratione mul-
tiplicata.

CAP. II.
DE PARTIBVS C. H. SOLIDIS.

THES. I.

C. H. est Ma-
china hy-
draulico-
pneumatica.

Quemadmodum corpora animalium omnium nihil aliud sunt, quam machinae hydraulico-pneumaticae, a Creatore omnipotentissimo admirando prorsus artificio fabrefactae, in quibus omnes eorum partes, solidae a fluidis internis, pro diversa ipsarum conformatione, moventur et impelluntur, eoque ipso omnes functiones suas vitales, genitales animalesque peragunt; Ita imprimis humanum longe majori et elegantiori organorum apparatu ea omnia superat.

Ejus partes
quae

THES. II. Ejus partes sunt et dicuntur, quae cum tota illa machina cohaerent, communi cum ea vita fruuntur, et ad functiones usumque ejus faciunt; quo nomine omnino etiam pili, ungues, omnesque humores utiles, sanguis, lymphæ, bilis, semen, lac &c. ad partium classem pertinent, excrementa vero ab iisdem excluduntur.

Quotuplices

THES. III. Partes istae omnes, doctrinae gratia, primum ratione consistentiae in solidas et fluidas; illae rursus in fibrosas, membranofas, tendinosas, vasculosas, musculofas, glandulosas, cartilaginofas et osseas distingvuntur. Deinde etiam ratione ipsarum functionum, quibus inferviunt, aliae organicae, vel inorganicae, vitales, genitales vel animales dicuntur.

Fibrosae.

THES. IV. Fibrae sunt ipsa stamina, in ovulo materno jam tum a prima conceptione existentia, filamenta scilicet tenuissima et capillaria, porosa tamen, seu tubulosa et succi plena, e quibus omnes reliquae partes, etiam cartilaginofae et osseae formantur; uti de generatione patebit.

Membranofae,

THES. V. Ita membranae et partes membranofae omnes

omnes nihil aliud sunt, quam fibrae tales, retis instar, densissime contextae et consolidatae: quales sunt cuticula, cutis, meninges cerebri, periostrium, peritonaeum, pleura, mesenterium et plures aliae.

THES. VI. Non minus Musculi a figura ita dicti, et partes musculosae omnes, sunt fasciculi fibrarum longitudinalium et transversalium, motionibus animalibus in specie destinati.

THES. VII. Ad membranas deinde pertinent omnia vasa et partes vasculosae, arteriae, venae sangviferae et aquiferae, nervi et ductus nervosi. Atque ex his vasis etiam constata sunt omnia viscera vasculosa, pulmones, hepar, lien, renes etc.

THES. VIII. Glandulae vero dicuntur partes globosae, e vasorum istorum conglomeratione et conglobatione ad secretionem feri a sangvine factae. Distingvuntur ratione figurae et texturae in conglobatas, conglomeratas, congregatas, vesiculares etc.

THES. IX. Porro cartilagineae et partes cartilagineosae itidem e fibris, sed magis induratis, constant, et fabricae aurium, narium, costarum, vertebrarum, articulorum aliorumque inserviunt.

THES. X. Ex ejusmodi fibris, adhuc magis induratis, constant etiam ungues corneae et ossa ipsa, munimento, fulcimento et robori corporis destinatae.

THES. XI. Hae partes solidae porro, ratione usus et functionis, distingvuntur doctrinae gratia in organicas et inorganicas, easque vitales, genitales, animales et mixtas.

THES. XII. Sic partes organicae corporis dicuntur, quibus integra actio peragitur, ut cor, ventriculus, uterus, hepar &c. Inorganicae vero nullam talem actionem perficiunt, sed organis componendis tantum inserviunt, ut fibrae, membranae, cartilagineae, ossa etc.

Vitales. THES. XIII. Partes vitales illae dicuntur, quae in specie vitae et vitalibus functionibus inserviunt, sine quibus etiam vita consistere nequit: ut ventriculus, intestina, cor, pulmones, hepar, lien etc.

Genitales. THES. XIV. Genitales partes non aequae ad vitam pertinent, indeque salva vita abesse possunt, generationi tamen et multiplicationi hominis inserviunt, ut sunt vasa spermatica, testes, uterus ovaria, et reliqua organa genitalia.

Animales. THES. XV. Pariter partes animales tantum functionibus animalibus, nimirum sensibus et motionibus animalibus inserviunt, ut cerebrum, nervi, muscoli, oculi, aures, nares.

Mixtae. THES. XVI. Quaedam partes simul functionibus pluribus inserviunt, indeque dicuntur mixtae, ut cerebrum, medulla spinalis, nervi, diaphragma. Quarum omnium textura, figura, situs et connexio cum aliis partibus ex anatomia discenda. Confer. etiam Physica nostra experimentalis.

CAP. III.

DE PARTIBVS C. H. FLVIDIS.

THES. I.

Humores an sint partes? IN partibus istis solidis continentur quoque fluidae, seu humores, qui non minus ac solidae partium nomen merentur, quoniam cum toto cohaerent, communi vita fruuntur, et ad certos usus faciunt.

Quot sint? THES. II. Tales sunt chymus, chylus, sanguis, lymphasaliva, menstruum ventriculi, succus pancreaticus, bilis, succus nervus, lac et semen.

Chymus. THES. III. Chymus est succus ille pultaceus, e cibo et potu in ventriculo et intestinis per digestionem praeparatus.

Chylus. THES. IV. Chylus vero est succus lacteus, salinofulphu-

fulphureus, oleosus et dulcis, e chymo in intestinis ulterius digesto secretus, et in vasa lactea transcolatus.

THES. V. E chylo isto, per vasa lactea et ductum ^{Sanguis mundus} thoracicum in sangvinem derivato, per novam digestionem in sangvine ipso fit liquor purpureus, salino sulphureus, oleosus, balsamicus et spirituosus, corporis nutritioni et augmentationi destinatus, in quo vita ipsa consistit.

THES. VI. E sangvine isto, per universum corpus ^{Lympha} circulante, rursus in visceribus glandulosis et vesicularibus per digestionem separatur pars quaedam aquosa lymphidissima, multis usibus destinata, quae in specie lymphae dicitur.

THES. VII. Lymphae quoque species saliva est, a salivando ita dicta, quia in ore e variis tubulis, fonticuli instar, exsilit, in glandulis salivalibus secreta, et ciborum dilutioni, digestioni, nec non saporis perficiendo destinata.

THES. VIII. Ejusdem conditionis est menstruum ^{Ventriculi liquor} ventriculi, lymphae sc. salina et spirituosa, ex arteriis et ^{menstruum. Sanguis} glandulis ventriculi separata, et ciborum digestionem destinata.

THES. IX. Nec non succus pancreaticus, lymphae in ^{Succus pancreaticus} glandula pancreatica per digestionem secreta, collecta, et ^{creatus.} per ductum peculiarem ad intestinum duodenum amandata.

THES. X. Bilis vero est succus salino-sulphureus, ^{O-}oleosus et balsamicus, amarus et flavescens, e sangvine per venas mesentericas redeunte, in liene praeparatus, in hepate vero secretus, hinc per peculiarem ductum, partim ad vesicam felleam, partim per ductum cholodochum ad intestinum duodenum derivatus, et cum succo pancreatico ulteriori chymi digestionem destinatus.

THES. XI. Lac est ipsissimus chylus in mammis a ^{Lac-} sanguine ^{gvine}

gvine rursus secretus, in tubulos peculiare collectus, et infantis lactationi destinatus.

Semen masculinum.

THES. XII. Pariter semen est liquor albus balsamicus spirituosissimus, e sanguine arterioso optimo, flore quasi sanguinis, in testiculis maris adulti et sani, per digestionem secretus, deinde ad vesiculas feminales amandatus et aservatus.

Semen facinarum s. ova.

THES. XIII. Ejusmodi liquor spirituosus est semen facinae, sed vesiculis, vel capsulis rotundis, ovorum instar, inclusus, unde etiam ovum muliebre vocatur, in quo insuper stamina, seu lineamenta fibrosa futuri hominis formandi, uti in avibus, aliisque animalibus, jam continentur. Generantur haec ovula itidem in ovariiis facinarum a prima earum nativitate, et cum aetate illarum ad pisi magnitudinem crescunt, ut ad receptionem contagii masculini in copula conjugali apta fiant.

Spiritus materiales humorum quid sint?

et quotuplices.

THES. XIV. Humores isti omnes dicuntur liquores spirituosus a partibus volatilibus, salinis et sulphureis, nec non aereis, in iisdem contentis, a quibus etiam omnes motus suos intestinos et progressivos, digestiones, depurationes et perfectiones habent. Vocantur alias partes istae spirituosae a Medicis spiritus, et quidem, quamdiu in sanguine et reliquis succis vitalibus continentur, vitales, in semine vero genitales, et in succo nervorum animales; idque non sine ratione, ad meliorem rei illustrationem, ne quis succos illos vitales mere aquosos et inertes esse, aut motum illorum intestinum et progressivum a solo partium solidarum impulsu dependere existimet.

Partes excrementitiae.

THES. XV. Ad partium vero classem non pertinent liquores excrementitii, nimirum sudor, urina, sputum, mucus narium; illi enim tanquam inutiles faeces et recrementa in organis secretoriis, ad sanguinis et reliquorum humorum purificationem, separata e corpore sano eliminantur et rejiciuntur.

THES.

THES. XVI. Et quidem sudor est pars tenuior et sero-^{Sudor.}
 fa sangvinis, a motu ejusdem intestino rarefaciente in for-
 ma vaporis per glandulas porosque cutis secreta, deinde
 ob aerem ambientem in guttulas condensata. Qui ve-
 ro vapores tenuiores statim in auras exhalant, dicuntur
 udor. Vbi deficit sudor, ibi saepius sufficit tenuis udor.
 Vid. *Doctrina de Transpiratione.*

THES. XVII. Ita urina s. lotium est liquor magis cras-^{Urina.}
 sus, salus, tartareus, in renibus a sanguine arterioso, per
 transcolationem sensim, inter circulandum, secretus, de-
 inde per ureteres ad vesicam urinariam amandatus, ibi-
 demque aliquandiu asservatus, donec vesica ab ejusdem
 quantitate et acrimonia stimulata, eundem vi elasticita-
 tis suae foras expellit et excludit. Vid. *Dissert. nostra*
de Sudore renali.

THES. XVIII. Non minus sputum oris est nihil ali-^{Sputum.}
 ud, quam crementum viscidum crassum, vel etiam spu-
 mosum, pro diversitate subjectorum plus minus impu-
 rum, in glandulis faucium et linguae, praecipue in mem-
 brana sic dicta pituitaria, a Schneidero nostro inventa,
 ad depurationem sangvinis secretum. Cavendum ta-
 men, ne lympha salivalis, antea descripta, cum sputo
 hoc confundatur.

THES. XIX. Pariter mucus narium est ejusmodi hu-^{Mucus na-}
 mor viscidus pituitosus, non quidem e cerebro, uti vul-^{rium.}
 gus putat, sed in glandulis narium interioribus, ad depu-
 rationem sangvinis ibidem secretus, quo ipso quidem ce-
 rebro et capiti, imo toti corpori multum commodi af-
 fertur.

CAP. IV.

DE

TEMPERAMENTO CORP. HVM.

C

THES.

THES. I.

Tempera-
mentum
quid?

Humores isti omnes, e partibus licet admodum hetero-
geneis, nimirum aqueis, terreis, salinis et sulphureis,
volatilibus et fixis, acidis, alcalicis et aliis compositi, ta-
mena Conditore optimo talem in statu sano harmoniam
et proportionem inter se acceperunt, non quidem ad
pondus, sed ad iustitiam, ut neutra illarum qualitatum
praeter iustum excedat, vel deficiat, quin potius egre-
gie inter se consentiant, eoque ipso sanitati conservandae
quam maxime inserviant. Quae proportio proinde
Temperamentum, seu temperies Medicis dicitur.

Quotplex.

TH. II. Habet tamen nihilo fecius ista temperies suos
quoque gradus et complicationes diversas, ita, ut consisten-
te adhuc sanitate, in aliis excedant nonnihil partes aquo-
sae, in aliis terreae, salinae vel sulphureae, acidae vel alcali-
cae, volatiles vel fixae; unde tam variae ortae sunt diffe-
rentiae Temperamentorum, ut aliud dicatur calidum, vel
frigidum, humidum, vel siccum; item sanguineum, chole-
ricum, phlegmaticum, vel melancholicum, salinum vel
sulphureum, solare, mercuriale, martiale, saturninum
etc.

Tempera-
menta Ari-
stotelico-
rum
Calidum,
frigidum,
humidum
et siccum.

THES. III. Ab antiquis Philosophis primum ratione
quatuor elementorum, quae fingebant, dicebatur tem-
peramentum calidum, ubi partes igneae; frigidum, ubi
aericae; humidum, ubi aquae, et denique siccum, ubi
terreae partes in corpore praevalere ipsis videbantur.

Chymico-
rum
Salinum et
Sulphureum.

THES. IV. Postquam vero, loco illorum elemento-
rum Aristotelicorum, tria principia chymica, salinum
scilicet, sulphureum et mercuriale inveniebantur, se-
cundum illa principia quoque temperamenta in salinum,
ubi partes salinae, sive volatiles, sive fixae, sulphureum,
ubi partes oleosae, resinosae et inflammabiles, et mer-
curiale, ubi partes volatiles aerae praevalere observa-
bant, ab Inventoribus distinguebantur.

THES.

THES. V. Sed ante inventionem principiorum istorum chymicorum Galenus quoque, ejusdemque sectatores, in cujuslibet hominis sanguine alios adhuc humores peculiare fingebant, nimirum bilem, pituitam, et melancholiam, velatram bilem; unde etiam temperamentum ab iisdem distinguebatur in sanguineum, cholericum, phlegmaticum, et melancholicum, vel ex his mixtum; quae distinctiones etiam adhuc, doctrinae gratia, in Scholis Medicis retinentur, et cum principiis modernis illustrantur.

Temperamenta Galenicorum.

THES. VI. Ita temperamentum sanguineum adhuc dicitur, ubi partes in sanguine omnes, imprimis salinae et sulphureae, cum reliquis partibus terreis, aquosis, gelatinosis, ita temperatae sunt, ut optimam sanitatem efficiant, qualis hominibus in flore aetatis constitutis debetur.

Sanguineum.

THES. VII. Vbi vero partes salinae et sulphureae acres in sanguine excedunt, aquosae vero dulces deficient, dicitur temperamentum cholericum; quoniam humor biliarius, qui e sanguine generatur, ex ejusmodi partibus salinis, amaris, oleosis maxime constat.

Cholericum.

THES. VIII. Ita temperamentum pituitosum seu phlegmaticum dicitur, ubi partes in sanguine magis aquosae, mucofae, viscidae abundant, salinae vero et sulphureae deficient.

Phlegmaticum.

THES. IX. Tandem melancholicum, sive atrabilarium temperamentum vocatur, ubi partes sulphureae et salinae, austerae, acidae cum terreis excedunt, aquosae vero dulces et spirituosae deficient.

Melancholicum.

THES. X. Sed sciendum est, quod ejusmodi temperaturae raro seorsim et purae in ullo hominum, etiam si maxime sano, reperiantur, quin potius inter se misceantur; imo secundum aetates, regiones, aliasque circum-

Mixtum.

stantias, multoties mutantur; unde sunt temperamenta sangvineo - cholericæ, vel sangvineo - phlegmatica, melancholica, gradibus quoque maxime distincta, quorum signa distinctiva in Semiotica habentur.

SECTIO II.

PHYSIOLOGIAE HVMANAE.

DE

FUNCTIONIBVS SEV ACTIONIBVS IN
CORPORE HVMANO NATV-
RALIBVS.

CAP. I.

DE FUNCTIONIBVS VITALIBVS.

THES. I.

Functiones
quid?

E texture et structura partium solidarum mechanica elegantissima, nec non humoribus et spiritibus iisdem inclusis, fluunt omnes functiones corporis humani, quae nihil aliud sunt, quam motiones partium illarum solidarum et fluidarum, per quas homo vivit, nutritur, augmentatur, multiplicatur, sentit, et ab uno loco in alium se movet.

Quotpli-
ces?

THES. II. Tales doctrinae gratia distingvuntur in quatuor classes, vitales, genitales, animales et rationales.

Vitales.

THES. III. Vitales ad vitam absolute necessariae sunt: (1) appetitus, (2) chylificatio et chyli transco-
latio, (3) sangvificatio, (4) sangvinis circulatio, (5) san-
gvinis depuratio et perfectio, (6) respiratio, et (7) nu-
tritio corporis.

Appetitus
quid?

THES. IV. Appetitus est desiderium cibi et potus, ab orificii ventriculi, per menstruum ejusdem, irrita-
tione

tione et vellicatione, indeque motu isto per nervos versus cerebrum propagato, ortum.

THES. V. Dicitur appetitus humanus merito desiderium ipsius animae humanae, quae, facta prius in ventriculo vellicatione naturali, indeque motu versus cerebrum propagato, ibidem excitata, de alimento acquirendo cogitat, cogitando desiderat, quaerit, eligit, quicquid ad vellicationis istius sedationem, corporisque nutritionem et refectionem facere potest. Brutis vero talis cogitatio et electio tribui non potest, quoniam mente cogitante destituunt; sufficit tamen illis, quod, facta irritatione ista in ventriculo et motu ad cerebrum continuato, lege mechanismi partium omnium admirabilis, ad cibum potumque aptum quaerendum et assumendum excitentur et impellantur, licet nesciant, an et quid quaerant, appetant, vel edant.

THES. VI. Sedes ergo, sive subjectum appetitus radicale est quidem ventriculus, imprimis orificium ejus sinistrum, prae caeteris partibus maxime nervosum et exquisitè sensibile, sed formale potius est cerebrum ipsum, ubi demum desiderium et cogitatio de acquirendo alimento in mente formatur.

THES. VII. Causa enim proxima omnis appetitus est irritatio seu vellicatio orificii ventriculi, a menstruo ejus falso acri, quo ipso spiritus animalis, in nervis habitans, statim versus cerebrum commovetur, atque sic mens hominis, ad quaerendum cibum potumve excitatur et commovetur.

THES. VIII. Pro diversitate vero causae irritantis oritur modo fames, modo sitis; Fames sc. seu desiderium cibi fit, quando solum a menstruo isto irritatur ventriculi orificium, sine siccitate et faldedine, ubi vero hae

accedunt, oritur simul desiderium liquidi alicujus, seu potus, quo siccitas illa corrigitur et causa ista irritans diluitur.

Tempus famis et sitis.

THES. IX. Idque potissimum contingit ventriculo vacuo, et bene constituto; Eodem vero cibo potuque repleto, irritatio illa statim cessat, quoniam menstruum irritans tum potius in cibum agit, eumque digerit.

Objecta.

THES. X. Objecta ergo, quae appetuntur, sunt omnia alimenta et potulenta, quaecumque ad nutritionem corporis et sitis extinctionem facere queunt, sive e regno animali, sive vegetabili desumantur.

Chylificatio.

THES. XI. Cibi assumpti deinde beneficio menstrui istius, nec non mediante calore motuque ventriculi et intestinorum digeruntur, et in succum primo pultaceum, deinde lacteum vertuntur, quae digestio proinde chymificatio et chylificatio appellatur.

Locus Chylificationis.

THES. XII. Inchoatur ista digestio statim a sumpto cibo in ventriculo, et continuatur in intestinis, ubi adhuc novi succi, biliaris nimirum et pancreaticus accedunt, et digestionem promovent.

Ratio et modus chylificationis.

THES. XIII. Eaque digestio non in coctione, neque fermentatione, vel putrefactione chymica, sed in motu tantum intestino et blando consistit, qua partes heterogeneae ciborum ita atteruntur, attenuantur, subtiles a crassioribus liberantur, donec massa tota in succum ejusmodi pultaceum et lacteum convertitur.

Causae.

THES. XIV. Efficiunt et adjuvant istum motum digestorium (1) menstruum ventriculi salinum volatile, (2) saliva cum cibis deglutita, nec non succus biliaris et pancreaticus, (3) partes ipsorum ciborum heterogeneae, ad motum istum aptae, (4) calor ventriculi et viscerum adjacentium, (5) motus peristalticus ventriculi et intestinorum.

Tempus.

THES. XV. Absolvitur quoque haec chylificatio pro diver-

diversitate illarum causarum, nec non ciborum digerendorum, modo citius, modo tardius; communiter intra sex vel octo horas.

THES. XVI. Inter digestionem istam quoque partes subtiliores lacteae, sero dilutae, statim separantur a crassioribus inutilibus, et per intestinorum crustam anteriorem villosam et bombycinam in vasa lactea, sub eadem crusta hiantia, filtrantur, filtratae mediante motu intestinorum peristaltico, per vasa lactea ad chyli cystemam, abhinc ulterius per ductum thoracicum ad venam axillarem sinistram propelluntur, ibidemque cum sanguine miscentur.

THES. XVII. Permissus ibidem cum sanguine chylus, cum eodem statim ulterius digeritur, movetur, et in sanguinem successive mutatur.

THES. XVIII. Ratio igitur sanguificationis in nuda digestionem consistit, qua partes chylosae motu intestino ulterius attenuantur, cum sanguineis intimius miscentur, et sic eandem rubedinem induant.

THES. XIX. Eandem digestionem et transmutationem efficiunt et promovent (1) motus cordis et arteriarum peristalticus, (2) motus ipsius sanguinis intestinis, e partibus ejus heterogeneis, salinis et sulphureis, volatilibus et fixis, indeque calor oriundus, (3) motus ejusdem circularis et progressivus, (4) motus per viscera, et ulterior a faecibus suis depuratio ac perfectio.

THES. XX. Locus ergo, vel organon sanguificationis adaequatum neque est hepar, neque cor, vel ullum aliud viscus, sed ipse sanguis, et omnia viscera, per quae circulatur et depuratur.

THES. XXI. Et tempus sanguificationis consequenter est continuum, adeo, ut non uno vel altero circuitu, sed continuo demum quaedam partes chylosae in sanguinem

fangvinem transmutentur, reliquae vero in nutrimentum partium abeant.

Sanguinis
circulatio.

THES. XXII. Ea fangvinis circulatio nihil aliud est, quam propulsio ejus a corde per arterias ad omnes corporis partes, et reditus a partibus per venas ad cor.

Ejus organa.

THES. XXIII. Propellitur fangvis per motum cordis, et arteriarum dilatatorium et constrictorium, *διάσολην & σύσολην*, quando beneficio structurae suae mechanicae, et succi aetherei elastici, fibris ipsarum motricibus inclusi et prementis, repetitis vicibus se dilatant, et in dilatione fangvinem recipiunt, mox vero se rursus constringunt, et fangvinem a tergo sequentem iterum propellunt, idque tamdiu, quamdiu vita hominis, quae unice in motu fangvinis et succi nervei consistit, perdurat.

Vfus ejus.

THES. XXIV. Mediante enim hoc motu non solum chylus cum fangvine intimius miscetur, et fangvis novus, uti diximus, continuo generatur, simulque purificatur, sed etiam omnis calor vitalis, nutritio, et augmentatio corporis efficitur. De caetero quidem mediante circulatione fangvinis etiam medicamenta ad universum corpus distribuuntur, impuritates non solum naturales, sed etiam praeternaturales, contagia, aliaeque causae morbificae, ejiciuntur, et in reditu per venas uti contagia, ita quoque medicamenta ad fontem fangvinis ducuntur.

Nutritio
quid?

THES. XXV. Nutritio siquidem corporis nihil aliud est, quam partium chylosarum et gelatinosarum fangvinis, mediante motu isto progressivo, in omnes corporis partes intima distributio, repositio, et assimilatio, vel implicatio.

Ejus materia.

THES. XXVI. Adeoque materia nutritionis sunt partes fangvinis chylosae, salinae, oleosae, getinosae, terreae,

terreae, quae pro textura partium varia ibidem in transitu recipiuntur, ulterius digeruntur, implicantur, et sic modo in ossa, ungues, carnem etc. mutantur.

THES. XXVII. Atque haec nutritio cum vita inchoatur, continuatur et terminatur: Cum enim haec non nisi in continuato motu partium solidarum et fluidarum consistat, fieri non potest, quin inter motus tales etiam partes quaedam nutrimenti rursus absumantur et dissipentur, indeque per continuam nutritionem restituendae.

Duratio et
usus.

THES. XXVIII. Eadem nutritio quoque augmentat corpus, saltem quod haec tantum ad tempus duret, quamdiu scilicet fibrae partium ad extensionem aptae existunt; Hinc augmentatur homo et crescit quoad longitudinem tantum ad annum usque vigesimum circiter, nutritio vero per omnem vitam durat.

Augmenta-
tio.

THES. XXIX. His omnibus actionibus vitalibus maxime inservit respiratio, adeo, ut neutra earum sine ea extra uterum fieri queat. Ea est repetita dilatatio et constrictio thoracis, eaque mediante aeris intra pulmones receptio et exclusio, ubi aer, et cum eo effluvia eidem permista, non solum intra pulmones, sed intimius intra sanguinem admittuntur, eoque ipso motus intestinus et progressivus ejus conservatur, digestiones et depurationes omnes promoventur.

Respiratio.

THES. XXX. Organa huic negotio destinata sunt partim activa, muscoli sc. thoracis et diaphragmatis; partim passiva, pulmones cum trachaea sua. De quibus omnibus prolixius egimus in *Physica Experimentalis*, quae videatur.

Ejus organa.

CAP. II.

DE

FUNCTIONIBVS GENITALIBVS.

D

THES.

- Generatio in genere quid?**
ETiam si homo, aequè ac alia animalia, continuo nutriatur et instauretur, tandem tamen, ob motus intestinos perpetuos, partes tam solidae, quam fluidae, sensim marcescunt, flaccescunt, et absuntur: Eoque sine Creator sapientissimus iisdem quoque organa peculiaria dedit, mediantibus quibus se multiplicare, suamque speciem conservare possunt; quae functio dicitur generatio.
- Ejus requisita.**
THES. II. Eaque consistit (1) in conceptione hominis (2) in concepti novi embryonis formatione et nutritione, (3) in perfecte formati et nutriti foetus exclusione.
- Conceptio quid?**
THES. III. Conceptio fit, quando per conjunctionem organorum genitalium maris et faeminae semina ipsorum intime miscentur, et mediante ista unione non solum novus motus in ovo faemineo, sed etiam nova anima humana producitur.
- Locus conceptionis.**
THES. IV. Talis unio fit in ovario faemineo, ubi pars subtilissima seminis maris in ovula matura, contagii instar, penetrat, novum in iis motum excitat, et mediante motu isto, stamina, jam tum in ovulo praesentia, dilatat, nutrit et auget.
- Diversitas sexus unde?**
THES. V. Pro diversitate igitur staminum istorum modo concipitur faemella, modo mas; et si plura ovula matura simul saecundantur, etiam plures factus interdum simul concipiuntur et generantur.
- Formatio factus.**
THES. VI. Ovula ista saecundata ob motum novum, in iis excitarum, statim extenduntur magis et augentur, unde, licet fibrillis ovariis suis arctius connexa, tamen quinto, vel sexto circiter die in homine, a vinculis istis liberantur, liberata per motum ovariorum constrictorium in ovi ductus, hinc in uterum propelluntur, ibidemque ad ulteriorem factus nutritionem et augmentationem conservantur.

THES.

THES. VII. In utero quidem per aliquot dies ovum Et placentae uterinae. faecundatum liberum existit, et proprio succo interno nutritur, donec explicatis magis fibris tunicae suae externis, uteri sinibus et anfractibus arctius se implicat, atque sic placentam uterinam sibi e propriis staminibus fabricat.

THES. VIII. Quamprimum vero mediante hac Nutritio. placenta utero firmiter cohaeret, per eandem quoque ab arteriis matris succum chylosum pro nutrimento suo haurit, eumque per venas umbilicales ad foetum ulterius nutriendum et perficiendum derivat.

THES. IX. Facta sc. conceptione in ovario, et ovu- Ratio formationis et nutritionis. lo uno vel altero faecundato, per tubas Fallopianas, seu oviductus ad uterum propulso, ibidem eo fortius continuatur motus intestinus in ovo, quo mediante stamina ipsa primaeva sensim extenduntur, evolvuntur, et in majorem molem augmentantur: Licet enim ovum faecundatum primis diebus utero materno nondum cohaereat, neque vasa umbilicalia adsint, foetus tamen tamdiu proprio suo nutrimento, in ovulis jam praesente, nutritur, uti in ovulis avium, aliorumque animalium, etiam extra uterum repositorum videmus. Ex quibus etiam apparet, quod formatio foetus nihil aliud sit, quam nutritio, et vice versa nutritio ipsa formatio.

THES. X. Post mensem tertium gestationis, perfecte Augmentatio sensibilis. formata placenta ac funiculo umbilicali, foetus manifestius quoque augetur, indeque motus ejus a gravidis post mensem quartum demum percipitur. Hoc etiam tempore incipit mediante ore liquorem animi haurire, donec circa finem mensis noni et principium decimi debitam magnitudinem acquirat.

THES. XI. Tum temporis satis nutritus et augmen- Partus. tatus fortius se movet, calcirat, eoque ipso membra-

nas suas investientes non solum distendit, sed etiam placentam uterinam ab utero sensim separat, et sic versus uteri orificium magis magisque inclinat, donec, concitato majori affluxu humorum, fibrae ejusdem elasticae ob pressuram et stimulationem se extendunt, movent, et sic foetum sibi molestum expellunt; aequae ac vesica urinam, et intestina faeces sibi molestas excludunt. De quibus prolixius legantur *Præcepta nostra Physica.*

CAP. III.

DE FUNCTIONIBVS ANIMALIBVS
ET IN SPECIE DE SENSATIONIBVS.

THES. I.

Functiones
animales
quid et
quotupli-
ces?

FUNCTIONES animales dicebantur motiones, quae non per se ad vitam, sed animalitatem faciunt, indeque solis animalibus competunt. Suntque sensus et motus localis.

Sensatio.

THES. II. Sensatio animalis est motus spiritus animalis, ab tactu organi sensorii excitatus, per nervos versus cerebrum promotus, ibidemque a mente perceptus.

Ratio for-
malis et re-
quisita sen-
sationis.

THES. III. Tria sc. ad omnem sensationem animalem requiruntur: (1) tactus et pressio organi sensorii, ab objecto quocunque corporeo factus, (2) spiritus istius animalis, in organo sensorio habitantis, versus cerebrum commotio et agitatio, et (3) ipsius motionis a mente humana perceptio. Sentire enim est agere, et scire se sentire; quae actio nulli principio materiali, sed menti solum competit.

Non compe-
tit brutis
perfecta.

THES. IV. Et exinde apparet, quod animalibus brutis tantum duo priora requisita competant, quoniam principio immateriali et spirituali agente carent. Ergo bruta non perfecte sentiunt. Vid. *Physic. Experim.*

THES.

THES. V. Quoniam vero objecta sensibilia admodum variant, ideo quoque opus erat organo sensorio variis, iisdemque externis et internis. Hinc etiam sensus omnes distinguntur in externos et internos: Illi sunt quinque in homine: Visus, auditus, gustus, tactus et olfactus; Hi sensus communis, phantasia et memoria.

THES. VI. Inter externos sensus praecipuus et reliquis communis est tactus, commotio nimirum organi tactus, et in eo spiritus animalis, ab objecto corporeo figurato facta, hinc per nervos ad cerebrum propagata, ibidemque a mente percepta.

THES. VII. Organon ergo primum, uti omnium sensuum, ita etiam tactus, est cerebrum, sed radicale et adaequatum est cutis, per universam corporis peripheriam extensa et expansa. Sine cute nullus fit tactus perfectus.

THES. VIII. Objecta etiam, quae sensum tactus excitare possunt, sunt tantum corpora, eaque tam crassa, ut fibras et papillas cutis attingere, premere, et sufficienter movere queant. Atomi vero et particulae aetherae propter subtilitatem potius poros cutis transiunt, indeque tactu percipi nequeunt.

THES. IX. Et quoniam objecta ista tactus pro diversitate figurae et impulsus admodum variant, oritur quoque tactus alius gratus, alius ingratus; hic in specie dolor dicitur.

THES. X. Dolor autem nihil aliud est, quam tristis sensatio ipsius mentis in tactu; a motione organi tactus inclementiori inductus.

THES. XI. Pariter tactus species est gustus, sed ab objecto tantum salino in lingua excitatus, deinde per nervos gustatorios ad cerebrum promotus, ibidemque a mente perceptus.

- Ejus organon.** THES. XII. Ejus organon speciale est lingua, et in ea tunica nervea, papillis nerveis tenerrimis instructa; Sine lingua nullus datur gustus perfectus.
- Objectum.** THES. XIII. Et objectum sunt tantum corpora salina in ore solubilia, eoque ipso in papillas nerveas penetrantia.
- Olfactus.** THES. XIV. Ita olfactus est tactus specialis in naribus, ab effluviis salinis et sulphureis volatilibus excitatus, indeque versus cerebrum propagatus, ibidemque a mente, qualis sit, perceptus.
- Organon.** THES. XV. Ejus ergo organon sunt nares, et in specie papillae nerveae, in tunica earum interiori reperitundae.
- Objectum.** THES. XVI. Olfactu percipiuntur tantum effluvia salina et sulphurea subtilissima, quae cum aere misceri, evolare, et intra narium tubulos intime penetrare queunt.
- Auditus.** THES. XVII. Non minus auditus tactus quidam est a sono in auribus excitatus, indeque versus cerebrum propagatus et ibidem perceptus.
- Organon.** THES. XVIII. Hujusque organon adaequatum est tota auris externa et interna, et in ea nervus auditorius expansus, tanquam primarium organon.
- Objectum.** THES. XIX. Objectum vero est tantum sonus, sive collisio aeris, a qua commovetur membrana tympani, et ossicula, eidem connexa, atque sic motio ista per nervum auditorium ad cerebrum usque promovetur.
- Visus quid?** THES. XX. Tandem quoque visus est tactus peculiaris, in oculis ab objecto visibili, nimirum luce, ibidem excitatus, et sic per nervum opticum in cerebrum propagatus.
- Organon.** THES. XXI. Hujus organon est oculus, instar fere camerae obscurae constructus, et in eo praecipue tunica

ca retina; in qua objectum visibile figuratum fistitur et depingitur, eoque ipso motus spiritus animalis versus cerebrum traducitur, et ibidem a mente percipitur.

THES. XXII. Illud objectum visibile unicum est lux, Objectum.
et omne corpus lucidum, ad quae etiam omnia colorata pertinent.

THES. XXIII. Sed motiones istae, in organis factae, Sensationes internae.
et ad cerebrum promotae, non statim cessant, vel evanescent, quin potius aliquandiu in cerebro continuantur, imo repetuntur et multiplicantur, quae proinde vocantur sensationes internae; suntque sensus communis, phantasia et memoria, gradu tantum inter se distinctae.

THES. XXIV. Sensus communis est motionis istius, Sensus communis.
in omnibus organis sensoriis externis excitatae et ad cerebrum traductae, primus allapsus, et tanquam in centro concursus.

THES. XXV. Idem motus, quando ibidem in cerebro adhuc aliquandiu intra nervorum tramites continuatur, dicitur phantasia. Phantasia.

THES. XXVI. Idem quoque motus, ab objecto quocunque ibidem inductus, cessat quidem tandem, sed a mente, vel objectis sensibilibus praesentibus repetitus, dicitur memoria, illa rationalis, haec sensualis. Vid. Memoria.
Physica nostra Experim.

CAP. IV.

DE

MOTIONIBVS ANIMALIBVS.

THES. I.

MOtionem, uti notum, in genere sunt translationes corporum ex uno loco in alium; sed animalis, quae solis animalibus, et in specie quoque homini competit, fit tantum mediante organis animalibus, mechanice Motio animalis quid?
con-

construētis, qua vel totum corpus, vel solum partes eius juxta sensum impulsū, aut solius mentis arbitrium, de loco in locum transferuntur. Quo ipso tales a reliquis motionibus vitalibus distinguuntur.

Earum organa.

THES. II. Organa ergo, quibus motiones tales peraguntur, sunt tantum partes corporis animalis, machinularum mechanicarum instar artificiosissime constructae et contextae, nimirum fibrae, membranae, musculi et articuli.

Causa proxima.

THES. III. Illa autem organa quoniam sua sponte se movere nequeunt, ab alio quodam principio impellente moveri debent, id quod est spiritus animalis, aura aerea et elastica, fibris, membranis, et musculis artissime inclusa.

Remotiores.

THES. IV. Hic autem spiritus non minus materialis, ac proinde mere passivus, opus adhuc habet alio principio movente et impellente, quod sunt objecta extrinseca sensibilia, quae organa sensoria attingunt, et in illis simul spiritum istum movent, et impellunt; In homine tamen etiam sola mens eundem movet.

Differentia ratione causae movens.

THES. V. Inde oritur differentia harum motionum in animales, et in specie rationales vel voluntarias distas: Illae etiam in brutis fiunt, et a nudo sensum motu dependent; Hae vero solis hominibus debentur, quia ab animae rationalis arbitrio et voluntate diriguntur.

Ratione modi.

THES. VI. De caetero omnes istae motiones ratione modi, quo peraguntur, sunt vel contractoriae, dilatatoriae, peristalticae, progressivae, vel tonicae.

Motus contractionis.

THES. VII. Motus contractorius fit, quando fibrae musculorum transversales a succo nervorum elastico magis replentur et premuntur, quo facto fibrae earum longitudinales lege structurae mechanicae statim stringuntur, et sic versus sua capita contrahuntur.

THES.

THES. VIII. E contrario motus dilatationis fit, quando influxus, vel impulsus succi elastici in hos musculos remittit, consequenter quoque fibrae istae longitudinales, lege texturae suae relaxantur rursus et resiliunt. *Experimenta de his videantur in Physica nostra experimentalis. p. 736. et seq.*

Dilatationis.

THES. IX. Sic motus peristalticus Medicis vocatur, ubi fibrae, in hunc finem artificiosissime constructae, alternis vicibus constringuntur, rursusque dilatantur, uti in corde, arteriis, ventriculo et intestinis manifeste videmus.

Peristalticus.

THES. X. Per ejusmodi repetitas contractiones musculorum contrariorum in artubus articuli ossium modo flectuntur, modo rursus dilatantur, eoque ipso, interveniente quadam trusione et rotatione, totum corpus et partes ejus de loco in locum transferuntur.

Progressivus.

THES. XI. Tandem motus tonicus fit, quando succus ille elasticus in omnes fibrarum, etiam contrariarum dimensiones aequaliter impellitur, easdemque fibras simul non solum extendit, sed in illa extensione quoque diu conservat.

Tonicus.

CAP. V.

DE

FUNCTIONVM ANIMALIVM
AFFECTIONIBVS.

THES. I.

FUNCTIONES animales haecenus explicatae, sensationes et motiones in homine, etiamsi sano, non semper aequaliter exercentur, sed per vices certas sua sponte cessant, rursusque repetuntur. Quae vicissitudines somnum et vigiliam efficiunt.

Affectiones animales quid?

E

THES.

Somnus.

THES. II. Somnus nimirum est naturalis remissio et cessatio omnium sensuum, tam interiorum, quam exteriorum, nec non motionum animalium, ab influxu et expansione spiritus animalis in organa ista remittente, dependens.

Ejus ratio formalis.

THES. III. Notanter somnus dicitur naturalis et spontanea remissio, sive imminutio actionum animalium, ut distingvatur a praeternaturali imminutione, vel abolitione earum, uti fit in paralyfi, apoplexia, aliisque morbis soporosis; eaque omnium sensuum et motionum animalium, si nimirum somnus perfectus est. Nihil ergo obstat, quod in principio potissimum et sine somni, nec non interrupto eo, quidam sensus motusque fiant.

Causae.

THES. IV. Causa istius remissionis proxima est imminuta expansio spiritus animalis; eamque efficiunt varia: (1) imminutio ipsius spiritus per vigiliis, labores et curas, (2) repletio pororum et fibrarum cerebri, per quas spiritus influere debent, eaque a roscida lymphâ per cibum potumque aucta, et cum sanguine per cerebrum circulata. Vnde fit, quod largiorem potum cibumque humectantem largior somnus sequatur: quod temperamenta phlegmatica in somnum procliviora sint, etc. (3) Quies corporis et animae, item solitudo, tenebrae, musica et alia, quaecunque quietem spirituum quocunque modo promovere queunt; quemadmodum etiam plura alia somnum praeternaturalem et artificialem efficiunt, de quibus in *Pathologia*.

Vnus.

THES. V. Vnus quoque somni est plane insignis, ut nimirum aura animalis, quae inter vigiliis et labores maxime absuntitur, per ejusmodi quietis intervalla gratissima eo melius restaurari, et hac ratione sensibus motibusque eo melius sufficere possit.

THES.

THES. VI. Fit autem, quod in somno minus perfecte, in primis in principio et fine ejus, nihilo secius sensus interni quodammodo exercentur sive ob motus sensorios, inter vigilandum fortius impressos, eosque adhuc continuantes, sive ob humores inquietos, spiritum animale[m] turbantes, et sic phantasiis variis occasionem praebentes, sive etiam ab anima ipsa inquieta tales suppeditentur; Quae phantasiae s. imperfecti et confusi sensus interni insomnia dicuntur. Insomnia.

THES. VII. Haec pro diversitate causarum, quae tales excitant, in insomniis animalia, naturalia, et mentalia, seu spiritualia distinguuntur. Illorum differentiae.

THES. VIII. Animalia insomniis in specie dicuntur, quae in omnibus animalibus, etiam brutis, imperfecte dormientibus, contingunt, et a motibus sensorii, inter vigilandum fortius impressis, ac in somno adhuc continuantibus, dependent; Ita non solum homo saepe actiones suas de die gestas, in somno repetit, perorat, carmina pangit, saltat, rixatur, ludit etc. sed etiam bruta e. g. canes venatici feras insectantur, latrant, et sic porro. Animalia.

THES. IX. Saepe etiam sola temperatura et dispositio humorum in somno spiritus agitando occasionem praebet, ut phantasiae, temperiei correspondentes, oriantur. Ita sanguinei et cholericis insomniis frequentia de igne, et rebus ignitis; phlegmaticis de aquis et aquae submersionibus; febricitantes et sitientes de potu, esurientes de cibis gratis habent. Naturalia.

THES. X. Ab his insomniis in homine differunt mentalia, ubi mens inquieta, tanquam spiritus alias semper operosus, etiam in somno, et quiescentibus sensationibus, tam internis, quam externis, in se cogitat, et ea, quae antea inter vigilandum concepit, repetit, et sic. Mentalia.

licet ut plurimum confuse, et minus distincte, sensus internos, phantasiam et memoriam excitat.

Supernaturalia et spiritualia.

THES. XI. Ab his tamen adhuc differunt insomnia supernaturalia et mere spiritualia, quando a Deo ipso, sive Angelis bonis, vel malis, menti inter dormiendum talia repraesentantur, de quibus alias per se cogitare non poterat. Cujusmodi exempla non solum in Scriptura Sacra ubivis obvia sunt, sed quoque apud Plinium L. XXV. C. II. Corn. Tacit. L. IV. Valerium Maxim. L. VII. Bonett. in Med. Septentr. P. I. et II. et alibi leguntur.

Vigiliae.

THES. XII. Vigiliae vero sunt ipsissimum exercitium omnium actionum animalium, nempe sensuum, internorum et externorum, nec non motuum animalium; de quibus per universam *Physiologiam* agitur.

CAP. VI.

DE AFFECTIBVS SENSVALIBVS.

THES. I.

Animi pathemata seu Affectus quid?

REstant adhuc affectus sensuales, hominibus quoque cum brutis animalibus communes, qui sunt fortes commotiones spiritus animalis, in organo sensorii ab objectis sive gratis, sive ingratis excitati, quibus simul sanguis et omnes humores vehementer alterantur, atque sic animal, et in specie homo, ad objectum illud amandum et amplectendum, vel fugiendum et rejiciendum, aut solum admirandum, et attentius considerandum excitatur.

Formae species.

THES. II. Exinde oriuntur tres generales affectuum species, nimirum amor, odium et admiratio. Ad amorem deinde pertinent gaudium et spes; ad odium ira, tristitia, invidia, et desperatio.

Amor.

THES. III. Amor est fortis commotio spiritus animalis, ea tamen grata et amica, ab objecto quoque grato et amabili

amabili inducta, qua animal, et in specie homo, ad illud obiectum impetrandum et amplectendum concitatur, urgetur.

THES. IV. Amoris species est gaudium et laetitia, spirituum sc. animalium ab obiecto gratissimo fortissima commotio, qua tota machina animalis in iucundos gestus concitatur, oculi splendent, tota facies fit serena, os ridet, cor promptius pulsatur etc. Gaudium

THES. V. E contrario odium est motus spirituum animalis, ab obiecto valde ingrato, vel contrario et noxio inductus, quo animal, et homo in specie, ad obiectum illud declinandum, avertendum et fugiendum concitatur. Hinc quoque humores ejus varie alterantur et moventur, facies modo pallefcit, modo rubescit, vel livescit, oculi modo obscuri modo sereni fiunt, artus tremunt, pulsus modo fortior, modo seignior fit. Odium

THES. VI. Ad hunc affectum spectat ira, praeter ceteris fortissima spirituum ab obiecto ingratisimo, et plane contrario, commotio, qua humores omnes vehementissime moventur, facies modo rubescit, modo pallefcit, flavescit, livescit, oculi modo splendent, modo obscurantur, labia et totum corpus tremunt, pulsus cordis et arteriarum mutatur, atque sic tota machina animalis in varios, obiecto isto resistendi, conatus urgetur. Ira

THES. VII. Sic in tristitia quoque est commotio spirituum animalis ab obiecto valde ingrato, sed tali inducta, quo animal non tam ad resistendum, quam fugiendum illud urgetur, unde humores omnes ad interiora quasi recedunt, cor languidius pulsatur, facies pallefcit, livescit, oculi obscurantur, et animal solitudinem quaerit. Tristitia

THES. VIII. Quando in homine deliberatio intercedit, qua alterum hominem bono quodam frui aegre fert, et ideo, sine ulla alia ratione, modo contristatur, modo Invidia

irascetur, eidem omnibus modis resistere et nocere conatur, dicitur invidia, affectus revera malignus, diabolicus, et hominem non decens.

Desperatio.

THES. IX. Ita quando ab objecto, sive bono, sive malo, ita commovetur homo, ut non solum contristetur, sed etiam omni spe, sive bonum impetrandi, sive malum avertendi, abjecta, nulla consilia saniora admittit, quin potius in praesentanea pericula ruit. Dicitur in specie desperatio.

Admiratio.

THES. X. Tandem admiratio homini potissimum competens, est commotio spiritus animalis in organo sensoriis fortissima, ab objectis raris plane insuetis, admirabilibus, sive gratis, sive ingratis, inducta, ubi quidem per se nihil appetitur, neque delinatur, homo tamen ita perturbatur, ut attonitus quasi stupefeat, et nesciat, quid agat, sed unice in objecti istius insoliti contemplatione immobilis haereat.

CAP. VII.

DE

FUNCTIONIBVS RATIONALIBVS.

THES. I.

Functiones
rationales.

PRaeter haec enumeratas functiones sensuales et animales, in homine etiam sunt functiones rationales, ab animae rationalis sive mentis arbitrio et directione dependentes. Quae sunt intellectus et voluntas, nec non risus et sermo.

Earum differ-
entias.

THES. II. Harum priores, intellectum et voluntatem anima nostra sine omnibus organo, etiam extra corpus, et in statu separato, reliquas autem mediantibus certis organo perficit, ut risum et sermonem; Illae proinde dicuntur inorganicae, haec vero organicae.

Intellectus.

THES. III. Intellectus nimirum est actio solius mentis,

tis mere inorganicae qua in se, citra ullius organi subsidium, de rebus quibuscunque cogitat, et deliberat, unum ex alio colligit, cum altero confert bona a malis, vera a falsis, praesentia a praeteritis et futuris, naturalia a supernaturalibus distingvit.

THES. IV. Ita voluntas est ipsissimus intellectus, saltem quod anima intelligendo bona sibi gratia simul appetat, velit, et hominem ad acquirendum illud impellat; Ea vero, quae ipsi contraria et noxia videntur, abhorret, rejicit, non vult, et ad avertenda illa disponit; tunc dicitur noluntas.

Voluntas

et
Noluntas.et
Rifus.

TH. V. Ad actiones vero mentis organicas pertinet risus, actio solius quoque hominis, qua sc. mens nostra de objectis gratis et jucundis in se laetatur et delectatur, suamque delectationem motibus et gestibus jucundis corporis, potissimum faciei, exprimit, et aliis ostendit. Laetantur quidem etiam bruta, suamque laetitiam gestibus corporis variis exprimunt, sed sine judicio et cogitatione, unde etiam risus, proprie dictus, illis tribui nequit.

THES. VI. Risui contraria actio est fletus, actio solius hominis, qua mens ejus de objectis sibi valde ingratis et noxiis dolet, tristatur, suamque tristitiam et anxietatem ingratis in facie motibus, et in specie lacrymarum exprimit.

Fletus.

THES. VII. Lachrymae vero ipsae nihil aliud sunt, quam serum in glandulis oculorum turgescens, median-
tibus animae commotionibus fortioribus, sive gratis, sive ingratis, expressum.

Lachrymae.

THES. VIII. Ita quoque sermo, sive loquela est actio solius hominis itidem organica, qua omnia sua cogitata, intellecta et judicata articulatis non solum verbis, sed etiam integris sermonibus eadem significantibus, mediante lingua, labiis, dentibus, aliisque organis exprimit, et aliis intelli-

Loquela,
Sermo.

intelligentibus eo ipso manifestat et communicat. Id quod brutis rursus denegatum, licet lingua et organis, ad sermonem necessariis, plerisque gaudeant, tamen, ob defectum animae rationalis, nec cogitare, nec sentire, neque pathemata sua articulatis vocibus et sermonibus exprimere possunt.

CAP. VIII.
DE SANITATE.

THES. I.

Sanitas
quid?

ATque sic comparata haec machina humana hydraulico-pneumatica, quamdiu talis, prout eandem haecenus descripsimus, existit, suasque actiones rite et secundum naturam peragere potest, dicitur sana; Et sanitas ipsa nihil aliud est, quam ipsa constitutio naturalis omnium partium corporis solidarum et fluidarum, indeque dependens omnium actionum vitalium, genitalium, animalium et rationalium integritas.

Ejus ratio
formalis.

THES. II. Ita sanitas directe opponitur morbo, utpote qui in constitutione partium illarum praeternaturali consistit, uti mox e pathologia patebit. Neque opus est, ut status aliquis neuter, seu medius inter sanitatem et morbum fingatur: ubicunque vel minimus defectus in partibus solidis et fluidis occurrit, nec functiones omnes rite peragi queunt, ibi perfecta sanitas non habetur.

Differentiae.

THES. III. Habet tamen sanitas etiam suos gradus et differentias, ratione aetatum, temperamentorum, et sexuum; In aliis reperitur plus minus perfecta, totius corporis, vel solum partium quarundam, nobiliorum vel ignobiliorum. Nec quaevis laesio partium ignobiliorum statim aegritudinem efficit, sed illae tantum, quae functiones naturales manifeste laedunt, uti nunc e pathologia patebit.

INSTITVTIONVM
MEDICARVM
PARS SECVNDA
IN QVA
CORPORIS HVMANI STATUS
PRAETERNATVRALIS ET MORBO-
SVS IN GENERE DOCETVR.

CAPVT I.
DE MORBIS IN GENERE.

THES. I.

Vemadmodum adeo fanitas hominis in constitutione partium corporis naturali et legitima, earundemque functionibus, seu actionibus naturalibus consistebat, uti in Physiologia vidimus; Ita e contrario morbus est constitutio partium illarum praeternaturalis, a quibuscunque injuriis inducta.

Morbus
quid?

THES. II. Notanter dicitur morbus constitutio partium corporis, tam solidarum, quam fluidarum praeternaturalis, ut distingvatur a functionibus laesis, quas in

Ejus ratio
formalis.

F

specie

specie Symptomata vocamus; Ita enim eo clarius intelligitur, quomodo saepe ab uno eodemque morbo plures functiones simul laedantur, vel plurima symptomata oriuntur, et vicissim unum idemque symptoma a diversis admodum morbis, aliisque causis inducatur; quod in cura eorum maxime observandum, ne empiricorum more ab uno individuo ad aliud, et sine cognitione causae specialis curemus.

Subjectum.

THES. III. Subjectum igitur morborum et symptomatum, in quo tanquam accidentia haerent, sunt partes corporis humani viventis, tam essentiales, nimirum anima et corpus, quam integrales solidae et fluidae. Anima humana, quamdiu corpori suo unita, lege unionis istius intimae, non solum laesiones ejus percipit et compatitur, sed suas quoque passiones corpori communicat, uti e Pathologia speciali et in specie e Deliriis patebit.

Quotplex.

THES. IV. Illudque subjectum deinde, in quo morbi et causae morbificae reperiuntur, aliud est proximum, aliud remotum vel remotissimum, item radicale aut formale. Ita e. g. Epilepsia, apoplexia, deliria et similes affectus quidem in cerebro generantur, eorum tamen radix non semper in cerebro, sed in ventriculo, utero, liene, aliisque visceribus reperitur.

Causae.

THES. V. Causae vero morborum et symptomatum sunt res, quaecunque animae et corpori, ejusdemque partibus solidis et fluidis noxam asserre queunt; Eaque rursus sunt admodum variae, internae vel externae, haereditariae, connatae, vel adscititiae, de quibus ut et symptomatibus deinceps seorsim.

Morborum
Differentiae.

THES. VI. Atque pro diversitate causarum, subjectorum, graduum, temporum, quibus contingunt, nec non complicationum inter se, aliarumque circumstantiarum

rum

rum intervenientium ratione, tanta tamque innumera morborum series oritur, qui tamen doctrinae et memoriae causa commode certis classibus comprehenduntur; et quidem primum ratione essentiae illorum alii sunt et dicuntur morbi intemperiei, alii morbi conformationis et organici.

THES. VII. Intemperiei morbi fiunt, ubi temperamentum, seu temperies naturalis et legitima, quam in Physiologia descripsimus, manifeste mutatur, alteratur, imminuitur vel augetur, aliisque modis depravatur, unde dantur non solum morbi intemperiei calidae, frigidae, humidae, vel siccae, secundum principia Aristotelica et Hippocratica; sed etiam chimica, intemperiei sc. salinae et sulphureae, acidae, austerae, salsae, amarae, tartareae, volatilis, vel fixae, et ex his variis modis mixtae.

THES. VIII. Morbi intemperiei calidae sunt et dicuntur, ubi in sanguine et reliquis humoribus corporis nostri partes salinae et sulphureae nimium excedunt, abundant, reliquae vero temperatae deficient, unde perpetua inquietudo et turbatio in humoribus istis, et exinde pulsus auctus, febres, inflammationes, vigiliae, aliaque innumera mala oriuntur.

THES. IX. In intemperie vero frigida e contrario partes salinae et sulphureae volatiles deficient, salinae vero fixae acidae, austerae, tartareae, terreae, viscidae abundant, unde quoque humores isti nimis viscosi, crassi, frigidi, et exinde vasorum obstructions, tumores, cachexiae, aliaque mille mala oriuntur.

THES. X. Ita quoque intemperies secundum Chymicorum principia explicatae fiunt, quando partes salinae et sulphureae in specie, et quidem volatiles, vel fixae, eaeque acidae, austerae, salsae muriaticae etc. in humoribus istis cumulantur et abundant, unde scorbutus,

tus, omnesque affectus scorbutici, erosiones, exulcerationes, calculus, arthritis, podagra, tophi, aliaque innumera mala generantur.

Morbi organici seu conformationis.

THESES. XI. Atque hi erant morbi intemperiei, in humoribus et succis corporis nostri primario reperiendi. Praeter illos vero etiam in partibus corporis solidis et organicis variae laesiones quoad magnitudinem, figuram, numerum, situm et connexionem earum contingunt, quae proinde in specie morbi organici et conformationis dicuntur.

quoad Magnitudinem.

THESES. XII. Morbi magnitudinis auctae, vel imminutae fiunt, quando partes quaecunque corporis solidae debitam et naturalem quantitatem excedunt, vel non attingunt; idque culpa formationis, vel aliarum injuriarum. Ita magnitudo aucta videtur in omnibus tumoribus, hydrocephalia, hydrope, anasarca, tympanitide, ascitide, et similibus; imminutae vero quantitatis debita in atrophia, tabe et aliis.

Figuram.

THESES. XIII. Ita laesiones quoad figuram videntur in omnibus conformationibus vitiosis, a nativitate vel aliunde contractis, in luxationibus, fracturis et distorsionibus membrorum et viscerum, tam internis, quam externis.

Numerum.

THESES. XIV. In specie quoque in numero illarum partium excedente vel deficiente; ubi e. g. sex vel plures aut pauciores digiti in manibus pedibusque, plures vel pauciores testiculi, renes, et sic porro contingunt.

Situm et connexionem.

THESES. XV. Pariter quoad situm et connexionem partium illarum fiunt in omnibus vulneribus, ulceribus, luxationibus, fracturis, herniis, contracturis, imperfectione aurium, ani, uteri etc.

Morborum differentiae accidentales.

THESES. XVI. Sed praeter has differentias morborum essentiales adhuc observandum, quod ratione acciden-

cidentium diversorum morbi admodum variant, cum alii sint acuti, alii chronici, benigni vel maligni, contagiosi vel non contagiosi, magni vel parvi, epidemici, sporadici et endemii, haereditarii, connati, et post natiuitatem adscititi; morbi item vernaes, aestiuaes, autumnales et hyemales, simplices et compositi, uniuersales et particulares, idiopathici et sympatici, congrui et incongrui, lethales et non lethales; quorum omnium noticia tam ad prognosin, quam curationem eorum rite instituendam, maxime requiritur.

THES. XVII. Ita morbi acuti sunt et dicuntur, qui propter causas admodum operosas et violentas hominem subito inuadunt, cito progrediuntur, febrem conjunctam habent, et intra paucos dies ad salutem vel mortem tendunt. Habent tamen etiam suos gradus, quorum respectu alii acuti simpliciter tales intra dies quatuordecim circiter, alii peracuti intra dies undecim, et extreme acuti intra septem dies terminantur; quales sunt pestis, febres continuas, inflammatorias, exanthematicas. Reliqui omnes, qui diutius durant, nec certum terminum habent, chronici vocantur.

THES. XVIII. Ab his etiam adhuc distingvendi sunt morbi magni in specie dicti, qui quidem magnum vitae periculum habent, tamen sine febre conjuncta, et difficulter, vel plane non curari possunt; idque vel ob gravitatem causae laedentis, vel partis nobilioris laesionem, uti videmus in apoplexia, epilepsia, iliaca, vulneribus et ulceribus cerebri, aliorumque viscerum nobiliorum. In quibus haec deficiunt, parvi et minus periculosi audiunt.

THES. XIX. Ita morbi benigni illi vocantur, qui a causis levioribus oriuntur, partes nobiliores non afficiunt, nec gravia symptomata efficiunt, indeque facili-

us curantur; sed maligni et mali moris sunt, qui ob causas admodum subtiles, operosas et vix sensibiles clanculum, absque indiciis manifestis, aegros invadunt, et gravissima symptomata subito inducunt.

Contagiosi. THES. XX. Contagiosi porro morbi sunt et dicuntur illi, qui miasmata seu effluvia maligna contagiosa de se spargunt, aerem vicinum, vestimenta et stragula, aliaque inquinant, et sic eundem specie morbum in alios vicinos, etiam exacte sanos traducunt. Quemadmodum

et
Contagium
quid?

contagium ipsum est miasma illud valde operosum et volatile, quod per transpirationem aliasque excretiones, sive naturales, sive praeternaturales, ab aegris exit, et aeri non solum facile se unit, sed eodem mediante etiam aliis rebus quibuscunque, imprimis porosis, laxis cohaeret, et sic in alios transit; uti de peste, variolis, morbillis, petechiis, dysenteria, lue venerea, aliisque notum.

Epidemici.

THES. XXI. Hinc dantur quoque morbi epidemici, qui ejusmodi effluvia maligna de se spargunt, aerem et alias res, omnibus communes, inficiunt, et sic totum populum promiscue, aut tamen plures, ad contagium illud recipiendum magis aptos, invadunt, qui in specie sporadici vocantur.

Sporadici.

Endemii.

THES. XXII. Endemii vero in specie illi vocantur, qui ob speciales et domesticas causas, sive in aere, aquis, alimentis, vitae genere aliisque haerentes, certo cuidam populo prae caeteris communes et quasi proprii observantur; uti de morbo Hungarico, sudore Anglico, rachitide Anglicana, plica Polonica, aliisque notum.

Morbi verna-
les, aesti-
vales etc.

THES. XXIII. Ita ob temporum aerisque mutationes solennes quidam morbi tempore vernali, alii aestivali, autumnali, vel hyemali magis affligunt. Qualia sunt tempora, tales etiam sunt morbi et constitutiones

nes ex ipsis; Et naturarum quaedam ad aestatem, quaedam ad hyemem bene vel male se habent, ut et morborum alii ad alia tempora. Confer. *Hippocrates S. III. Aphor. XI. XXI. XXII.* Quae certe mutationes si bene observantur, multi profecto morbi praecaveri possunt.

THES. XXIV. De caetero etiam dantur morbi idiopathici et sympathici, per essentiam et consensum tales. Illorum causae in ipsa parte affecta haerent, in qua morbus percipitur; horum vero causae ab aliis partibus, sive ob vicinitatem et connexionem, sive per communia vasa circulantia et commercium humorum communicantur et foventur. Ita apoplexia, epilepsia, deliria, et alii morbi capitis et cerebri non semper ipsius, sed aliarum partium et viscerum, e. g. ventriculi, intestinorum, uteri, lienis, aliorumque viscerum culpa fiunt; et vice versa haec etiam cerebri culpa patiuntur, quae omnia, nisi a Medico accurate judicantur et distinguuntur, nunquam radicitus curabuntur.

Idiopathici
et sympathici.

THES. XXV. Pariter notari meretur distinctio inter morbos congruos et incongruos: Illi dicuntur, qui temperamento, aetati et sexui magis sventi et familiares, hi vero minus tales observantur. Vsum hoc potissimum habet in iudicio diagnostico et prognostico morborum; Incongrui enim semper graviolem errorem in diaeta vel aliis praesupponunt, adeoque plus periculi habent, quam congrui, indeque difficilius curantur, e. g. febres ardenles, inflammationes in senibus, apoplexia in pueris et juvenibus, epilepsia in adultis etc.

Congruus et
incongruus.

THES. XXVI. Ita contingunt morbi, qui solum mentiuntur certam speciem eorum, non tamen eorum requisita genuina habent, qui propterea nothi, illegitimi et spurii tales dicuntur, ut a genuinis et exquisitis distinguantur.

Legitimi et
nothi.

distingvantur. Sic datur teriana notha, pleuritis spuria, angina notha, et sic porro.

Continui et
periodici.

THES. XXVII. Alii etiam a primo invasionis momento usque ad totalem sui remissionem perdurant, qui propterea continui et continentes vocantur. Alii vero per intervalla, sive certa, sive incerta redeunt, et periodici dicuntur.

Lethales
per se

et

per accidens.

THES. XXVIII. Tandem alii sunt lethales, et quidem vel absolute, vel respective et per accidens tales. Absolute lethales illi tantum sunt, qui ob gravitatem causae et summum gradum laesionis, in omnibus subjectis mortem inferunt, nec unquam curari possunt. Alii vero non per se, sed per accidens solum, ob debilitatem naturae aegrotantis, defectum curae necessariae, aliosque errores demum lethales fiunt. Ita sunt vulnera, in quibus organa vitalia, ad vitae continuationem absolute necessaria, adeo laeduntur, ut nulla profus arte, nulloque modo restitui queant. Quae omnia in Pathologia speciali exemplis illustrantur et confirmantur.

CAP. II.

DE

SYMPTOMATIS EORVNDEMQUE DIFFERENTIIS IN GENERE

THES. I.

Symptomata
quid?

QVemadmodum morbi erant constitutiones partium corporis humani, tam fluidarum, quam solidarum, praeternaturales, ita symptomata, ad differentiam illorum, merito dicuntur functiones, vel actiones laesae, a constitutione praeternaturali partium illarum immediate dependentes. Sic e. g. a sola intemperie ventriculi, sive calida, sive frigida, plures ejus functiones simul

laeduntur, et sic ex uno eodemque fonte quamplurima symptomata, anorexia, aepsia, cardialgia, diarrhaea, colica, asthma, cephalgia, aliaque promanant; quae si a Medico bene observantur, unica saepius opera et medicina pluribus malis mederi potest.

THES. II. Omnes autem laesiones functionum consistunt in earum imminutione, vel totali abolitione, aut etiam actione et depravatione; unde dantur symptomata actionis imminutae, vel abolitae, auctae et depravatae; Et quoniam actiones omnes vel ad vitam in specie, vel ad propagationem et multiplicationem generis humani, vel solum ad animalitatem, aut tandem operationes ejus mentales pertinent, ideoque etiam tot symptomata, nimirum vitalia, genitalia, animalia et mentalia, aut ex his mixta habentur.

THES. III. Symptomata functionum, ad vitae conservationem pertinentium, sunt dysforexia et anorexia, dispepsia et aepsia, bulimia, fitis nimia, vel abolita, vomitio, diarrhaeae, obstructions alvi, itemque chylicatio, sangvificatio, sangvinis circulatio, ejusdemque depuratio, corporis nutritio, augmentatio et respiratio imminutae, abolitae vel depravatae.

THES. IV. Ita dysforexia et aepsia est appetitus ciborum admodum imminutus, aut plane abolitus, a ventriculi variis morbis oriundus.

THES. V. Dispepsia vero et adipepsia est ciborum assumptorum prava, vel plane nulla digestio, ab ipsius quoque ventriculi, ejusdemque menstrii et aliarum partium adjuvantium laesione dependens.

THES. VI. E contrario etiam appetitus interdum nimis augetur et depravatur, adeo, ut aegri isti cibis vix ac ne vix satiari queant, ob menstruum ventriculi nimis auctum et acre; Vnde bulimia, et si vomitus ciborum assum-

Quotupli-
cia.

Vitalia.

Inappeten-
tia.Digestio ci-
borum lae-
sa.

Bulimia.

assumptorum accedit, appetentia canina appellatur, quoniam, canum more, cibum avide devoratum et semicoctum rursus evomunt.

Pica et malacia.

THES. VII. Rursus alii cibos non solum ordinarios, sed esui alias plane ineptos, cretam, calcem, carbones, carnes crudas, araneas, excrementa narium, aliaque absurda appetunt et devorant, ob menstruum ventriculi non solum corruptum acre, sed phantasiam quoque et rationem simul depravatam; Unde hic affectus etiam ad deliria pertinet, et malacia, vel pica appellatur. Constringit potissimum cachecticis, hypochondriacis.

Sitis aucta

et

abolita.

THES. VIII. Desiderium vero potus, seu sitis nimium augetur, quando falsedo, acrimonia et caliditas in corpore excedunt, humiditas vero blanda deficit; unde febricitantibus, scorbuticis et siccioribus familiaris est, et, uti notum, a cibis salis exsiccantibus augetur; In aliis e contrario plane deficit, sive ob partes salinas deficientes, aut solum ab humoribus viscidis acidis suppressas et involutas. Interdum stimulus sitis licet praesens, tamen a mente delirante non percipitur.

Chylificatio imminuta, abolita et depravata.

THES. IX. Porro digestio ipsa ciborum in ventriculo et intestinis multis modis imminuitur, aboletur et depravatur, quando cibi, licet optimi, assumpti, minus recte digeruntur, et crudi plane relinquuntur, aut in cruditates viscidas, acidas, putridas rediguntur; idque ob varios ventriculi et intestinorum viscerumque vicinorum adjuvantium morbos; uti fit in cachecticis.

Diarrhoeae.

THES. X. Quando a cibis ejusmodi male digestis ventriculus et intestina replentur et irritantur, oritur facile fluxus alvi, isque modo serosus et aquosus, modo biliosus, plus minus acris fervidus, qui proinde in specie cholericus passio appellatur. Et quando intestina tenuia et crassa ab acrimonia excessiva eroduntur, oritur

Cholericus passio.

tur plane fluxus cruentus et purulentus, cum continuo desiderii desiderio, seu tenesmo, qui dysenteria dicitur. Dysenteria.

THESES. XI. Quando vero ventriculi et intestinorum tonus ab ipsorum morbis et symptomatibus ita debilitatur, ut cibi assumpti quidem quodammodo ibidem digerantur, a faecibus tamen et crementis non liberantur, quin potius femicocti, aut plane crudi, per alvum rursus excernuntur: vocantur haec mala lienteria et caeliaca passio. Lienteria et caeliaca passio.

THESES. XII. E contrario contingit, quod, praesentibus licet faecibus alvinis, intestina tamen easdem expellere nequeant; idque vel culpa ipsorum intestinorum, quando e. g. in herniis prolabantur, contorquentur, comprimuntur, exsiccantur, aliosque morbos patiuntur; vel a causarum stimulantium defectu, aliisque vitiis bilis, succi pancreatici, lymphae intestinalis etc. Alvi adstrictio.

THESES. XIII. Has in opere chylicationis laesiones sequuntur deinde symptomata, quae sanguinis generationem, circulationem, depurationem, deinde nutritionem et augmentationem corporis concernunt; inter quae primum et praecipuum est lipothymia, seu animi deliquium, ubi motus cordis et arteriarum, systole et diastole, ob culpam sanguinis deficientis, vel abundantis, itemque crassi, viscosi, flatulenti, vel etiam ob ipsius cordis et vasorum circulantium laesiones plane sufflammatum et inhibetur; Quae sufflammatio si subito et in summo gradu contingit, syncope et asphyxia vocatur. Lipothymia. Syncope et asphyxia.

THESES. XIV. Vbi vero a rebus quibuscunque ipsi molestis, e. g. sanguine ipso viscido, flatulento, acri, nimis copioso, item polypo, aliisque rebus praeternaturalibus, graviter irritatur, oritur motus ejus spasmodicus, quo se vehementius et frequentius, quam par est, se constringit et dilatat, et palpitatione cordis appellatur. Palpitatione cordis.

Dyspnaea
et Asthma.

THESES. XV. Quando organa respirationis, nempe pulmones cum suis vasibus, nec non muscoli thoracis et diaphragmatis a rebus quibuscunque praeter naturam ita affliguntur, ut debito modo se constringere et dilatari nequeant, oritur asthma humidum, vel siccum, convulsivum, praecordiale etc. Quemadmodum etiam eadem organa respirationi dicata, si a rebus praeternaturalibus, humoribus acris viscidis obruuntur, irritantur, tussim et raucedinem efficiunt.

Haemorrhagiae.

THESES. XVI. Non raro quoque ipse sanguis, sive ob copiam et turgescentiam, sive laesionem valorum circumstantium, advehentium et revehentium, in motu suo progressivo impeditus, extra vasa sua modo in naribus, utero, ano, aliisque locis erumpit et effunditur, idque critice saepius et cum euphoria, vel symptomatice, et cum damno aegri; quae eruptiones sanguinis proinde haemorrhagiae narium, uteri, ani, etc. dicuntur.

Diabetes.

THESES. XVII. Sic serum recrementitium sanguinis, per renes et reliquas vias urinarias quotidie et naturaliter evacuandum, modo nimis subito, et in nimia quantitate, idque crudum minus digestum, effunditur, ob serum ipsius sanguinis nimis salsum muriaticum acre, texturam ipsius destruens, et tubulos viarum istarum relaxans, qui subitaneus et copiosus urinae transitus Diabetes vocatur.

Dysuria
eiusdemque
species.

THESES. XVIII. E contrario urina, in renibus licet secreta, tamen ob vias istas, ureteres nempe, vesicam et urachum, laesas, vel ipsius urinae nimis crassae culpa, difficulter, vel plane non excernitur, et vocatur dysuria in genere, sed habet haec suos quoque gradus; quando scilicet urina cum ardore et guttatim exit, cum continuo insuper mingendi desiderio, stranguria; et quando nihil plane excerni potest, ischuria vera vocatur; ad differ-

rentiam

rentiam ischuriae nothae, vel spuriae, ubi quidem etiam parum, vel nihil urinae excernitur, sed ob defectum in renibus nondum secretae.

THES. XIX. Non minus diaphorisis et sudatio, alias ^{Sudatio lae-} naturalis, modo augetur nimium, modo imminuitur, aut ^{fa.} plane aboletur: Augetur a salibus peregrinis, sanguinem ejusdemq; serum nimium fundentibus, et per poros cutis resolventibus, uti fit in scorbuto, heftica, febribus malignis et similibus, adeo, ut saepe pingvedo totius corporis simul absumatur, et sudor colliquativus in specie dicitur; Interdum sudor ipse colorem peregrinum habet, et odorem ingratum factidum spirat. Vbi vero sanguis et reliqui humores nimis crassi, viscidi, acidi, aut etiam textura cutis nimis densa, ibi plane nullus sudor, ne quidem medicamentis impetrari potest.

THES. XX. Pariter saliva, menstruum illud digesti- ^{Salivatio} onis ciborum utilissimum, saepius praeter solitum largi- ^{laesa.} giter fluit, et quidem modo critice et cum euphoria aegri, modo symptomatice, ob copiam salis acris in scorbuticis, lue venerea affectis, hypochondriacis et similibus, lympham in omnibus locis glandulosis solventis, et versus fauces, prae ceteris glandulis copiosis gaudentes, derivantis; Cujusmodi medicamentis salinis et mercurialibus etiam salivatio artificialis medica, uti notum, excitari potest. In aliis ob lymphae defectum, vel nimiam visciditatem haec excretio naturalis plane deficit, indeque defectum saporis, chylicationis, ariditatem faucium, aliaqua mala inducit.

THES. XXI. Haec symptomata actionum vitalium ^{Symptoma-} sequuntur laesiones actionum genitalium, seu quae ne- ^{ta in actio-} gotium generationis et multiplicationis hominis con- ^{nibus geni-} cernunt; Quales sunt falacitas excedens et deficiens, ste- ^{ralibus.} rili-

rititas in viris et faeminis, gonorrhæae, generatio lactis laesa, abortus et partus laesus.

Salacitas excedens et deficiens.

THES. XXII. Ita dantur aegri, in quibus propensio in res venereas, seu coeundi desiderium, nimium excedit, vel plane deficit, utraque contra naturam; Excedit in utroque sexu ob copiam feminis acris, in organis genitalibus nimium turgescens et irritantis; unde etiam in viris gonorrhæam, in faeminis salivationem uterinam et fluorem album efficit. In aliis e contrario hic stimulus plane deficit, et sterilitatem seu impotentiam efficit.

Sterilitas.

THES. XXIII. Sic sterilitas in viris est impotentia faecundandi ovum muliebrem, alias faecundum, et ad conceptionem aptum, ab organorum genitalium, et in iis feminis vitiis variis dependens. In faeminis vero est impotentia foetum concipiendi et perficiendi, ab organorum genitalium, et in iisdem ovulorum constitutione laesa dependens. Causae harum laesionum speciales, quoniam admodum variae, in Pathologia speciali videntur.

Abortio.

THES. XXIV. Huc pertinet abortio, quando foetus, licet conceptus, et aliquamdiu nutritus, tamen ante perfectionem debitam, et citius, quam par est, immaturus rejicitur et excluditur. Causae hujus rursus admodum variae sunt res, quaecumque foetus nutritionem et augmentationem impedire, eumque e sede sua turbare queunt.

Partus laesus.

THES. XXV. Imo foetus licet satis perfectus et maturus, ob innumeras causas, sive a parte matris nimis tenerae, imbecillis, morbosae, sive foetus prave siti, aut nimis magni, monstrosi, etc. vel utriusque saepe difficillimus imo impossibilis redditur, uti in Pathologia speciali haec prolixius docentur.

Lactis generatio laesa.

THES. XXVI. Et post generationem foetus porro quoque lactis, nutrimenti eius necessarii, generatio imminui-

minuitur et depravatur, quando nimirum lac nullum, vel vitiosum, falsum, acidum, acre, viscidum generatur; idque vel humorum vel organorum, huic secretioni definatorum, culpa varia.

THES. XXVII. Et haec erant symptomata generationis negotium concernentia. Haec sequuntur nunc symptomata actionum animalium, in quibus sensus motusque animales aequè multis modis laeduntur; Et quidem tactus, sensatio illa universalis, omnibus reliquis sensibus communis, non minus imminuitur, aboletur et depravatur; Imminuitur seorsim in stupore, quando ob influxum succi nervei inhibicum in partibus membranosis parum vel nihil percipitur, sive id culpa istarum partium, sive ab ipsius cerebri et succi nervei defectu fiat. Quando vero partes istae membranosae et nerveae irritantur, vellicantur, aut plane vulnerantur, eoque ipso affluens succus ille elasticus in motu suo perturbatur, sursum deorsumque movetur, tunc in ipsa quoque mente tristis sensatio excitatur, quae fundamentum et ratio formalis omnium dolorum est; Neque enim cerebrum, neque membranae et nervi, sed sola mens sentit et dolet, uti e Physiologia notum.

THES. XXVIII. Ita porro visus imminuitur in hebetudine, qua aegri ob varios oculorum morbos, sive tunicarum, sive humorum et nervorum opticorum, objecta, alias perspicua et visibilia, et in debita distantia collocata, tamen minus accurate videre queunt. Ejus hebetudinis species etiam est scotomia, ubi aegri quasi per nebulam omnia videre se conqueruntur; et nictalopia, quando ob easdem oculorum laesiones tantum die sereno, minus vero ingruente vespera vident; et coecitas totalis, ubi plane nihil videre queunt. Interdum tamen solam ob musculorum oculos moventium laesionem, vel etiam fitum humo-

Symptomata
actionum
animalium.

Tactus im-
minutus et
abolitus.

Dolorosus.

Visio laesa.
Hebetudo
ejus.

Scotomia.
Nictalopia.

Coecitas.

Luscositas
et
visus pravus.

humoris crystallini pravum, distortis oculis videre coguntur, qui proinde luscosi in specie dicuntur; Aliis objecta plane inversa, duplicia, varieque colorata apparent, quorum rationes et causae speciales in Pathologia speciali videndae.

Auditus lac-
sus.
Imminutus
abolitus in
surditate.

THES. XXIX. Pariter auditus imminuitur et aboletur in *Papimota* et surditate, ob vitia varia auris, tam internae, quam externae; et quidem vel meatum, membranularum, cavitum, ossiculorum et nervorum in ipsis. In aliis non aequè imminuitur, sed tantum turbatur et confunditur, uti fit in sibilo, tinnitu et strepitu aurium.

Gustus et
olfactus lac-
sus.

THES. XXX. Non minus sensus gustus et olfactus organorum, ipsis destinatorum, vitia varia laeditur, ut aegri objecta longe aliter, ac revera sunt, percipiant. Vel etiam plane abolentur, si vitia illa graviora fuerint.

Sensuum in-
ternorum
laesiones.

THES. XXXI. His sensationibus externis laesis facile quoque laeduntur et in consensum trahuntur sensationes internae, utpote quae nihil aliud sunt, quam illarum continuationes, vel repetitiones, uti e Physiologia notum.

Imminutio-
nes et aboli-
tiones in so-
pno et affe-
ctibus sopo-
rosis.

Et quidem singulorum horum sensuum imminutiones et abolitiones contingunt maxime in affectibus soporosis, pro cerebri ipsius laesione plus minus gravi. Quando vero sensus isti non tam abolentur, quam potius turbantur et confunduntur, ob motum succi nervei et spirituum

Depravatio-
nes
in deliriis.

intra cerebrum plane irregularem et tumultuarium, mens simul in consensum trahitur, et objecta sensibilia ne quidem rectè percipere, multo minus considerare et judicare potest; In quo ratio omnium deliriorum consistit; saltem quod pro diverso gradu laesionum in cerebro, nec non ob varia aegrorum pathemata mentalia, alii cum furore et saevitia, alii sine ea et potius cum tristitia aliisque absurdis cogitationibus, sermonibus, gestibus et actionibus delirent; uti suis locis prolixius demonstramus.

CAP.

CAP. III.
DE
MORBORVM ET SYMPTOMATVM
CAVSIS EARVNDEMQUE DIFFERENTIIS
IN GENERE.

THES. I.

CAusae morbificae sunt res quaecunque, a quibus morbi et symptomata quocunque modo producuntur et dependent; Eaque non minus, ac in aliis scientiis, secundum rem, circa quam versantur, distinguuntur hic commode, primo respectu morborum ipsorum, quos producant, in proximas et remotas, antecedentes et concomitantes, communes et proprias, per se et per accidens tales etc. Deinde ratione rerum ipsarum, a quibus oriuntur, in naturales, non naturales et praeternaturales.

Causae morbificae quid et quotuplices?

THES. II. Sic causae morborum proximae et immediatae sunt et dicuntur, a quibus illi immediate dependent, quibus praesentibus statim quoque adsunt morbi. Ita a motu intestino et praeternaturali in sanguine immediate oriuntur febres; ab influxu succi nervei in organa sensuum et motionum impedito, apoplexia, ab influxu vero eiusdem impetuoso et tumultuario, epilepsia, et sic porro. Reliquae vero, a quibus illae dependent, dicuntur antecedentes, remotiores, vel remotissimae.

Per se et per accidens
Immediatae et proximae.

THES. III. Inter illas causas antecedentes quaedam adhuc alias antecedentes, sed adhuc in corpore latentes, solum excitant, et in actum deducunt, unde in specie causae procatarticae dicuntur; quando e. g. ira, terror, aliaque animi pathemata, etiamsi leviora, in cacochymicis gravissimos saepe morbos excitant, eo quod in

Procatarticae.

H

illis

illis iam tum fomitem eorum inueniant, eundemq; in motum redigant, a quibus tamen alii nihil plane laeduntur.

Continen-
tes.

THES. IV. Ita causae continententes nobis dicuntur humores, in quibus fomes aliorum morborum generatur et fovetur; quales sunt humores quicumque corporis nostri, in et e quibus, tanquam fonte, morbi et symptomata generantur, quibus etiam non correctis, aut sublatis, neque morbi ipsi curari possunt.

Communes.

THES. V. Porro dantur res hominibus communes, et ad vitam conservandam necessariae; quales sunt aer, aqua, nec non alimenta et potulenta communia, quarum proinde culpa, si minus recte se habent, etiam plures simul et semel iisdem morbis et symptomatibus afficiuntur; uti videmus in morbis epidemiis, endemiis et sporadicis, ad differentiam eorum, qui a rebus particularibus hominibus contingunt.

Per se et per
accidens ta-
les.

THES. VI. Tandem quoque dantur res, quae duplici respectu per se et per accidens morbos diversos inducunt; e. g. aer et potus frigidus per se intemperiem frigidam, indeque oriunda symptomata varia, humores condensando, inspissando et coagulando inducit; sed per accidens etiam febribus, inflammationibus, aliisque malis occasionem praebet, transpirationem et circulationem humorum inhibendo. Ita vini generosi sc. vel etiam spiritus vini usus per se et suam naturam quidem calefacit, sed per accidens, tempore scilicet, mensura et modo minus decenti adhibitus etiam refrigerat, imo hydropem inducit, quando ventriculi et reliquorum viscerum tonum debilitat, eoque ipso cruditates tales generat; quarum observatio in theoria et praxi omnino maxime necessaria et utilissima.

Classis II.
Causarum,

THES. VII. Atque haec erat classis causarum respectu morborum ipsorum; Hanc sequitur nunc altera

tera respectu rerum ipsarum facta; ubi rursus aliae dicebantur naturales, non-naturales et praeternaturales. Naturales scilicet res Medicis dicuntur Temperamentum, Aetas et Sexus hominum, utpote quae per naturam nobis competunt et insunt; ad differentiam rerum non-naturalium, nimirum aeris, cibi et potus, somni et vigiliarum etc. quae quidem per se quoque ad res naturales pertinent, tamen corpus non ingrediuntur, sed tantum ad conservationem eius faciunt.

THESES. VIII. Nihilofecius tamen hae quoque ad morborum causas eas quidem remotiores pertinent. Naturalium sic dictarum. Temperamentum enim sanguineum, licet optimum, propter copiam sanguinis sale volatili turgidi ad febres; cholericum, ob excessum partium salino-sulphurearum, ad affectus cholericos, phlegmaticum ad serosos, aquosos, melancholicum et mixtum ad morbos tales disponit.

THESES. IX. Ita e rebus non-naturalibus sic dictis non-cent et morbos inducunt (1) aer minus purus, nimis calidus, frigidus, humidus vel siccus, crassus, falsus, aliisque qualitatibus heterogeneis imbutus; (2) cibus et potus non solum per se minus salubris, sed quantitate sive excedente, sive deficiente, aut tempore et modo minus convenienti assumptus, (3) somnus et vigiliae necessariae, (4) motus et quies debita, (5) animi pathemata, et (6) excretiones ac retentiones naturales, quando scilicet, uti toto die fit, modum excedunt. Non-naturalium sic dictarum.

THESES. X. Tandem quoque seriem causarum mor-bificantium complent res praeternaturales dietae, nempe morbi ipsi, symptomata ipsa, eorundemque causarum quaecunque; Hinc dantur morbi morborum, et symptomata symptomatum, id est, morbi ex morbis, et symptomata ex aliis symptomatis oriunda. Causarum praeternaturalium

vero notabiles sunt: cacochymiae et cachexiae, flatus, calculi, vermes, contagia et venena.

Cacochy-
mia.

THES. XI. Per cacochymiam intelligitur quaecun-
que humorum, nimirum sanguinis, lymphae, succi ner-
vei, nutritii, aliorumque succorum dispositio prava, e. g.
nimis falsa, acida, austera, tartarea, viscida, putrida,
etc. a qua deinde tanquam fonte omnes morbi humora-
les oriuntur, foveantur et multiplicantur.

Cachexiae.

THES. XII. Ab eiusmodi cacochymiis oriuntur
quoque cachexiae variae, quando succi isti vitiosi et-
iam partes solidas, viscera et vasa, in quibus continen-
tur et moventur, simul inquinant et in consensum tra-
hant, eoque difficiliores semper eorum curas reddunt.

Flatus.

THES. XIII. Flatus vero nihil aliud sunt, quam ha-
litus impuri salini et sulphurei, ex humoribus viscidis
in visceribus obstructis, per digestiones pravas, generati
et collecti. Horum ergo omnium materia, ex qua ge-
nerantur, semper sunt humores viscidi, partibus salinis
et sulphureis heterogeneis referti; Causa efficiens est mo-
tus intestinus, et lucta partium illarum; et locus, ubi
generantur et colliguntur, non solum sunt ventriculus
et intestina, prae caeteris quidem, propter recrementa
ciborum varia, et cavitatem insigniorem magis apta, sed
reliquae etiam cavitates, arteriae et venae, ipsum cor et
cerebrum, ibidemque innumeros morbos et sympto-
mata, cardialgiam, colicam, iliacam, palpitationes cor-
dis, vertiginem, aurium tinnitus, aliaque mala excitant.

Calculi.

THES. XIV. Calculorum arenularum et tophorum
materiam semper praebent partes salinae, maximam
partem acidae, cum aliis partibus viscosis et terreis u-
nitae; Hae enim solae, propter figuram suam ramosam
et hamosam, in tantam duritiem coire possunt. Gene-
rantur proinde potissimum quidem in viis urinariis, e
scoriis

scoriis et recrementis salinis ibidem confluentibus, sed etiam in aliis corporis partibus, ibidemque varios morbos et symptomata, curatu saepe impossibilia, inducunt.

THES. XV. Non minus vermes, animalcula insecta, Vermes. e feminibus insectorum, mediantibus alimentis acceptis, in corpore generata, aut aliis modis intromissa, varios et multiplices morbos efficiunt. Reperiuntur enim non solum in intestinis lumbrici, teniae, ascarides, sed etiam aliae eorum species in cute, corde, capite, auribus, naribus, renibus, ulceribus, aliisque corporis locis, uti e Pathologia speciali notum.

THES. XVI. Contagia vero sunt effluvia salina et sulphurea, valde operosa, vaporosa, et proinde maligna, quae a corporibus morbofis, vel morbis eiusmodi contagiosis infectis, per transpirationem insensibilem, nec non per sudorem, salivam, sputum, aliasque vias secretorias exeunt, et mediante aere, vel etiam alimentis in alios homines vicinos penetrant, atque instar fermenti peregrini in illis, etiamsi adhuc sanis, eundem speciem morbum contagiosum producant.

THES. XVII. Tandem huc quoque venena et veneficia pertinent, quae, uti e phycis notum, sunt corpora naturalia, per se quidem bona, sed tamen valde operosa et activa, indeque in minima quantitate, si minus recte adhibentur, homini noxia. Habentur talia in tribus regnis, minerali, vegetabili et animali: Imo in homine ipso generantur; quorum alia erodendo viscera, alia humores nimium resolvendo, et totam eorum texturam destruendo, alia eosdem subito coagulando, aliisque modis destruendo operantur et nocent, uti suis locis plenius demonstramus.

INDEX RERVM.

		A.	Contagia	46. 61
A	Bortio	pag. 54	Corpus humanum	12
	Admiratio	38	eiusque partes	12. 13. 14
	Affectiōnes animales	33	D.	
	Affectus in genere	36	Desperatio	38
	Alvi adstrictio	51	Diabetes	52
	Amor	96	Diarrhoea	50
	Anatomia	5	Digestio ciborum laesa	49
	Anima	11	Dolor	29
	Appetitus	20	Dysenteria	51
	Auditus	30	Dyspnoea	52
	laesus	56	Dysuria ejusque species	52
	Augmentatio	25	F.	
	foetus	27	Fibrae	12
	B.		Flatus	60
	Bilis	15	Fletus	39
	Botanica	5	Formatio foetus	26
	Bulimia	49	placentae uterinae	27
	C.		Functiones in genere	20
	Cacochymia et Cachexia	60	animales	28
	Calculi	60	genitales	26
	Cartilagineae	13	rationales	38
	Causae morbificae earumdemque dif-		vitales	20
	ferentiae	57. seqq.	G.	
	Chirurgia	6	Gaudium	37
	Cholerica passio	50	Generatio	26
	Chymus et chylus	14	Glandulae	13
	Chylisecretio et promotio	23	Gustus	29
	Chymia	6	H.	
	Chymificatio et chylificatio	22	Haemorrhagia	52
	imminuta, abolita etc.	50	Humores	14
	Conceptio	26	Hygene	5
			I. Inap-	

INDEX RERVM.

I.		Morbi lethales per se vel per acci-	
Inappetentia	49	dens	48
Infomnia illorumque differentiae	35.36	magni et periculosi	45
Intellectus	38	organici	44
Invidia	37	Mucus narium	17
Ira	ib.	Musculi	12
L.		N.	
Lacrymae	39	Noluntas	59
Lactis generatio laesa	34	Nutritio in genere	24
Lienteria	51	foetus	27
Lipothimia	51	O.	
Loquela	39	Oidium	37
Lympha eiusque species	15	Olfactus	30
M.		Origo Sectarum	6
Medicina in genere	4	Offa	13
eiusque encomia	10	P.	
obiectum et finis	9	Palpitatio cordis	51
origo et media inventi-		Partus	27
onis	6	laesus	54
partes	4.5	Pathologia	5
Membranae	12	Phantasia	31
Memoria	31	Pharmacia	6
Motus animalis eiusque species	31.32.	Physiologia	4
	33	Pica	7
Morbus in genere	41	R.	
Morbi acuti et chronici	45	Respiratio	25
benigni et maligni	45	Risus	39
contagiosi	46	S.	
congrui et incongrui	47	Salacitas excedens etc.	54
continui et periodici	48	Saliva	15
endemii	46	Salivatio laesa	53
epidemiici et sporadici	ib.	Sanguis	15
idiopathici et sympathici	47	Sanguificatio	23
interperiei	43	Sanguinis circulatio	24
legitimi et nothi	47	Sanitas	

INDEX RERVM.

Sanitas	40	Syncope	51.
Seſtae Medicorum	7. 8. 9		
Semen	16		
Semiotica	5	T.	
Senſatio	28	Tactus in genere	29
Senſus communis	31	imminutus etc.	55
Senſuum internorum laeſiones	56	Temperament. eiusque ſpecies	18. ſq.
Sitis aucta	54	Therapia	5
Somnus	34	Triftitia	37
Spiritus	16	Tuffis et raucedo	52
Sputum	17		
Sterilitas	54	V.	
Succus pancreaticus	15	Vaſa	13
Sudor	17	Venena	61
Sudatio laeſa	53	Vermes	ib.
Symptomata in genere	48	Vigiliae	36
animalia	55	Vilus in genere	30
genitalia	53	laeſus eiusque ſpecies	5r. 56
vitalia	49	Voluntas	39
		Vrina	17.

Umg. V 125

ULB Halle

005 895 197

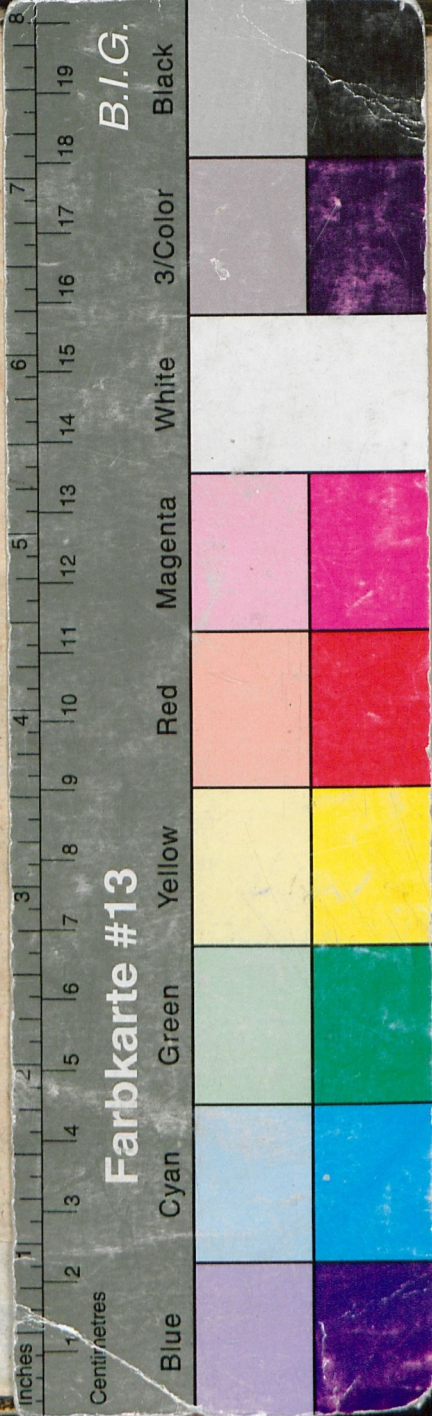
3

Z

D. CHRISTIANI VATERI,
PATHOL. P. P. ET PHYS. PROVINC. SAXON.
NEC NON CONSIL. ET ARCHIATRI
ANHALTINI

INSTITVTIONES MEDICAE

IN GRATIAM ET VSVM
STVDIOSAE IYVENTVTIS
SVCCINCTIS APHORISMIS
COMPREHENSAE
ET
EXPERIMENTIS HODIERNIS PHYSICIS
MECHANICIS, ANATOMICIS ET
CHIMICIS

ILLVSTRATAE AC CONFIRMATAE

VITEMBERGAE
LITERIS AVGVSTI KOBERSTEINI.
M DCC XXII.